

Právní dějiny a brněnská právnická fakulta (1919 – 2009)

(K 90. výročí Masarykovy univerzity a její právnické fakulty)

Karel Schelle – Ladislav Vojáček

Úvodem

Právní historie patřila k těm oborům, s nimiž byly spojeny první pedagogické kroky nejen na brněnské právnické fakultě, ale na celé Masarykově univerzitě. Počátky výuky právní historie a jí blízkých disciplín na fakultě se totiž váží přímo k jejímu založení zákonem č. 50/1919 Sb. z 28. ledna 1919, jímž se úspěšně završil padesátiletý boj o obnovení univerzity na Moravě a pětadvacetiletý boj za zřízení druhé české univerzity.¹ Právnická fakulta patřila k prvním fakultám univerzity a svoji činnost reálně zahájila už v roce 1919. A jelikož v učebním plánu právnických fakult se výukou právní historie tradičně začínalo, v roce 2009 uplynulo devadesát let od okamžiku, kdy na půdě brněnské právnické fakulty² profesori pronesli a studenti vyslechli první právněhistorické přednášky.

Základ profesorského sboru nové fakulty vytvořili muži jmenovaní jejími profesory ještě před vlastním zahájením výuky. Vedle řádných profesorů Karla Engliše, Jaroslava Kallaba a Františka Weyra a mimořádného profesora Rudolfa Dominika mezi nimi najdeme i jména, která nás budou velmi zajímat – řádného profesora dějin českého práva Bohumila Baxu a – řádného profesora srovnávací právovědy s povinností číst přednášky z církevního práva Josefa Vacka. Připomenutí a uctění jejich pedagogické, vědecké a organizační práce a práce jejich pozdějších kolegů a následovníků je věnována tato publikace.

¹ K tomu podrobněji SCHELLE, K.: *Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Masarykova univerzita 1991; SCHELLE, K.: *Minulost a současnost Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně*. Brno: Masarykova univerzita 1994. VOJÁČEK, L.: Od J. E. Purkyně k zahájení přednášek v nové budově brněnské právnické fakulty. Příspěvek ke dvěma výročím Masarykovy univerzity a její právnické fakulty, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 15, 2007, č. 1, s. 70 – 76.

² Fakulta až do začátku třicátých let sídlila v provizorních prostorách biskupského alumnátu ve Smetanově ulici.

1. Právní historie v meziválečném období (1918 – 1939)

V době vzniku brněnské fakulty bylo právnické studium jednotně upraveno zákony a na ně navazujícími předpisy, takže po organizační stránce se výuka na jednotlivých fakultách podobala daleko více než dnes. Právní úprava vycházela z rakouských předpisů, novelizovaných krátce po vzniku Československé republiky.³ Právnické studium, podle nich, trvalo minimálně osm semestrů a rozdělovalo se na dva studijní oddíly, první v délce tří semestrů a druhý pětisemestrový. Právní historie a římské právo tvořily jádro prvního, historickoprávního, oddílu studia. Po úpravách provedených v roce 1919 se v něm přednášelo pět obligátních kolegií (dnes bychom řekli povinných předmětů): římské právo, církevní právo, dějiny veřejného a soukromého práva ve střední Evropě, dějiny práva na území republiky Československé a filosofie, kterou studenti absolvovali na filosofické fakultě. Římské právo se přednášelo v šestnácti hodinách rozdělených nejméně na dva semestry, církevní právo v šesti hodinách v jednom semestru nebo rozdělených ve dvou semestrech, dějiny veřejného a soukromého práva ve střední Evropě v osmi hodinách rozdělených na dva semestry, dějiny práva na území republiky Československé v šesti hodinách (z toho pět bylo věnováno právním dějinám českých zemí a jedna právním dějinám na Slovensku). Nová přednáška z dějin veřejného a soukromého práva ve střední Evropě, která nahradila část dřívějšího obligátního kolegia z církevních a německých právních dějin, měla být „*postupně vybudována a budiž v ní především přihlíženo k institucím, které mají obecný ráz evropský, a k osudům zemí českých*“. Pro návštěvu povinných přednášek nebylo předepsáno žádné určité pořadí. Povinné předměty doplňovaly další předměty studijního plánu. Jejich výběr byl limitován především personálním obsazením fakult a zmíníme se o nich ve spojení s jednotlivými učiteli. Po skončení třetího semestru musel student absolvovat historickoprávní státní zkoušku (a případně i historickoprávní rigorosum) a teprve pak se mohl zapsat do semestru následujícího.

V době první republiky se diskutovalo o reformě právnického studia, jehož právní úprava již zcela nepochybně zastarala. Přestože v polovině třicátých let ministerstvo školství a národní osvěty připravilo návrhy právních předpisů, reformu se nepodařilo uskutečnit. Jednu z příčin postihl brněnský právní historik profesor František Čáda, když napsal, že „*reforma právnického studia se dotýká tolika sporných otázek, že se ztěží najde souhlasné řešení kromě toho právě, že reformy potřebujeme*“⁴. Brněnská fakulta tématu reformy studia, úzce se dotýkajícího také postavení historickoprávních disciplín, věnovala celé jedno číslo fakultní Vědecké ročenky.⁵ I když se názory brněnských učitelů na rozsah výuky historickoprávních

³ Organizaci studia na právnických fakultách a s ní související problémy po vzniku republiky upravoval především zákon č. 68/1893 ř. z. o právovědeckých a státovědeckých studiích a státních zkouškách a na něj navazující nařízení č. 204/1893 ř. z., jímž se upravují právnická a státovědecká studia a teoretické státní zkoušky. Po vzniku republiky tyto předpisy novelizoval zákon č. 290/1919 Sb. z. a n. o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních a prováděcí nařízení k němu č. 510/1919 Sb. z. a n. Dalším významným předpisem byl rigorózní řád, respektive přesněji zákon č. 57/1872 ř. z., kterým se vydávají nová ustanovení o tom, jak lze nabýt doktorátu na světských fakultách, po vzniku republiky také novelizovaný.

⁴ ČÁDA, F.: Právnické studium. Několik poznámek o jeho reformě. In: *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU XIII (1934 – 1935)*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity 1935, s. 53. Přes neúspěch reformních snah je třeba říci, že se studium přece jen pozvolna měnilo a měnilo se k lepšímu. Dokládá to pohled do studijní dokumentace, z níž je zřejmé pozvolné zvyšování podílu aktivních forem výuky (k tomu srovnej semestrální *Seznamy přednášek, které se budou konati na Masarykově universitě v Brně*, pravidelně vydávané nákladem Akademického senátu MU).

disciplín, jejich začlenění do učebního plánu a konkrétní obsah lišily, jejich význam pro přípravu právníků prakticky nikdo z diskutujících nezpochybňoval.⁶

Pěstování právní historie a s ní spjatého církevního práva bylo v tomto období v Brně spojeno se čtyřmi jmény – Bohumilem Baxou, jeho kolegou a pokračovatelem Františkem Čádou, Josefem Vackem a jeho žákem Rudolfem Wiererem. Římské právo reprezentoval především Jan Vážný, ale zpočátku se mu věnovali i Rudolf Dominik a velmi krátce a skutečně okrajově i civilista Jaromír Sedláček (pro studenty vypsál *Římské právo rodinné*). Hned v prvním školním roce zahájili své přednášky Bohumil Baxa (dějiny veřejného práva ve střední Evropě) a Josef Vacek (církevní právo). Seminář s římského práva vypsál Rudolf Dominik, který se však trvale tomuto oboru v dalších letech nevěnoval.⁷

Bohumil Baxa (*1874 v Sedlčanech – †1942 v Praze) nejdříve působil jako soudce. Svou pedagogickou dráhu začal podobně jako František Weyr a Karel Engliš na vysoké škole neprávnického zaměření (na Vysoké škole obchodní, kde vyučoval veřejné právo). V roce 1909 se v Praze habilitoval jako soukromý docent v oboru rakouských říšských dějin (a později také v oboru všeobecného a rakouského státního práva).

Osobnost Bohumila Baxy byla s brněnskou fakultou spojena prakticky po celé meziválečné období (musel odejít v roce 1939, tedy krátce před zavřením českých vysokých škol), i když jej od pedagogické a vědecké práce poněkud odváděly jeho politické aktivity. Vladimír Kubeš, který poznal většinu brněnských profesorů jako své učitele i kolegy, jej ocenil jako vynikajícího znalce právních dějin a dokonalého přednášeče,⁸ což nepřímo potvrzuje i velký zájem o jeho seminární cvičení.⁹ Baxovy pedagogické, vědecké, praktické právnícké i politické schopnosti vyzvedl po šedesáti pěti letech jeho další student – profesor Hynek Bulín. Za nejpřínosnější považoval jeho vědecké práce z oblasti parlamentarismu a konstitucionalismu.¹⁰ Oba se ovšem příliš neshodli s Františkem Weyrem, který o obou prvních brněnských právních historících – B. Baxovi a J. Vackovi – napsal, že si podle něj jako právní historici nedobyli zvláštního uznání „*mezi odbornými historiky*“¹¹ a na jiném místě je oba označil za „*přímé juristické antitalenty*“.¹² Baxa podle něj „*plul zcela v proudu,*

⁵ *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU XIII (1934 – 1935)*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity 1935. Reformní návrhy ministerstvo zveřejnilo až po uzávěrce čísla XIII Vědecké ročenky. Někteří autoři pak své příspěvky narychlo přepracovali, jiní doplnili a zbylí ponechali v původní podobě.

⁶ VOJÁČEK, L.: Příprava reformy právnického studia v první ČSR a učitelé brněnské právnické fakulty. In: *Notitiae ex Academiae Bratislavensi Iurisprudentiae*. Roč. I/2007, s. 28 – 49.

⁷ Výklady o vědeckém a pedagogickém působení brněnských učitelů v meziválečném období vycházejí ze studie L. VOJÁČKA *Brněnská právnická fakulta v meziválečném období let 1919 – 1939*, která vznikla v rámci grantového projektu „*Československé právo a právní věda v meziválečném období*“, koordinovaného Ústavem právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (v tisku).

⁸ KUBEŠ, V.: *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. I*. Brno: Masarykova univerzita 1995, s. 233.

⁹ Srovnej například zprávu odstupujícího děkana J. Vacka „*Dějiny fakulty ve školním roce 1922/23*“ in: *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU II (1923)*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, s. 204.

¹⁰ BULÍN, H.: Vzpomínky na profesora Bohumila Baxu. In: *Aktuální otázky československého konstitucionalismu*. Brno: Masarykova univerzita 1993, s. 193 an.

¹¹ WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001, s. 62.

který byl v módě za jeho studentských dob“, „jeho literární projevy postrádaly jakékoliv originality“, nestaral se o nové směry v právní vědě a jeho normativní teorii nikdy neporozuměl. Z toho vyvozoval, že si s ním nemá co říci, protože svým uvažováním pocházejí každý „z jiné planety“.¹³ V jistém směru (odmyslíme-li si pejorativní nádech jeho hodnocení) měl pravdu, protože Bohumil Baxa, žák Jaromíra Čelakovského, byl konzervativní nejen v politice, ale i v přístupu k právu. Neinteresovaly jej moderní problémy poznávání práva a hlásil se k tradičnímu pozitivistickému směru. Viděl to tak i Baxův kolega a autor poválečného nekrologu uveřejněného ve Sborníku věd právních a státních František Čáda, jemuž se Baxa jevil jako „právní historik staré školy, který vyzdvihoval význam veřejného práva i na úkor jiných částí. Byl tak silně orientován politicky, že neměl ani kdy, aby se zabýval novějšími proudy v právní historii nebo v její metodě, ale přesto je spravedlivé říci, že dal a někdy velmi včas podle situace politické, čeho státoprávní myšlenka potřebovala.“¹⁴

V prvních letech po vzniku fakulty zabezpečoval Bohumil Baxa přednášky i semináře dvou profilujících a poměrně bohatě dotovaných předmětů historickoprávního oddílu studia: *Dějiny práva na území republiky československé* a *Dějiny veřejného a soukromého práva ve střední Evropě*. Československé právní dějiny pravidelně přednášel tak, že v zimním semestru odpřednášel přednášku s výše uvedeným názvem a týdenní dotaci pěti hodin, a v letním semestru *Ústavní vývoj v zemích koruny české od roku 1848* a *Veřejnou správu na Slovensku*. Středoevropské právní dějiny ovšem zpočátku zužoval jen na dějiny veřejného práva, dějiny soukromého práva poprvé vypsál až v letním semestru roku 1928/1929 po příchodu Františka Čády. Pak oba profesori pravidelně vypisovali paralelní přednášky věnované v jednom semestru veřejnému a v druhém soukromému právu. Bohumil Baxa občas nabízel také přednášku *Ústava československé republiky a vliv cizích ústav*. V čtvrtém ročníku v rámci srovnávací právovědy pravidelně přednášel *Výklad moderních ústav metodou srovnávací* a pro posluchače z ostatních fakult také pravidelně každý rok *Občanskou nauku*.

Bohumil Baxa byl člověkem politickým a jeho zájem o praktickou politiku se přenesl i do jeho vědecké práce. Jako právní historik a státovědec dokázal spojit své hluboké znalosti rakouských a evropských právních dějin (vystudoval nejen práva, ale získal i doktorát v oboru historie), státovědy a teorie politiky. Do svých historickoprávních prací promítal poznatky ze státovědy a starší instituce hodnotil očima znalce moderních ústav (a naopak znalosti z historie zase uplatňoval ve svých státovědeckých a politických studiích). Intenzivně se věnoval zejména období restaurace po smrti Josefa II. a následnému vývoji až do revoluce 1848 – 1849, od níž plynule přecházel k počátkům konstitucionalismu na našem území. První téma rozvíjel zejména v pracích *K dějinám veřejného práva v zemích koruny České od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790 až 1848)*, *Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od roku 1749 – 1848* a v článku *Jednání o uvedení university Karlo-Ferdinandovy v Praze na sněm království Českého*,¹⁵ druhé například v práci

¹² Tamtéž, s. 43.

¹³ Tamtéž, s. 62.

¹⁴ Bohumil Baxa (Ča). In Sborník věd právních a státních, roč. XLIV – XLVI/1946, s. 186.

¹⁵ BAXA, B.: *K dějinám veřejného práva v zemích koruny České od restaurace Leopoldovské až do počátku moderních převratů (1790 až 1848)*. Praha: Bursík & Kohout 1906; týž: *Inkolát (a indigenát) v zemích koruny České od r. 1749 – 1848*. Praha: Bursík & Kohout 1908; týž: *Jednání o uvedení university Karlo-Ferdinandovy v Praze na sněm království Českého*. In: Sborník věd právních a státních, XVII, 1917, s. 178 – 207.

*Jednání o připojení zemí koruny České k německému Bundu.*¹⁶ Napsal ovšem také stručný přehled historie soukromého práva do monumentálního Sedláčkova a Roučkova komentáře k občanskému zákoníku.¹⁷ Za historickoprávní lze považovat i jeho nejznámější práci *Parlament a parlamentarismus* z roku 1924,¹⁸ která vznikla jako úplné přepracování a dopracování monografie z roku 1913. Baxa z ní totiž dokončil pouze první díl, v němž jednoznačně dominuje historickoprávní pohled. V první ze tří hlav, na něž se jeho práce dělí, nejdříve opisoval počátky parlamentu v Anglii a Francii, pak se snažil vystihnout jejich základní rozdíly a nakonec sledoval vývoj parlamentarismu v období po francouzské revoluci z roku 1789, přičemž si všímal i ústavního vývoje ve střední Evropě. Ve druhé hlavě se snažil na podkladě svých předcházejících historických výkladů srovnávací metodou dospět k vyjádření právní povahy parlamentu, charakteristických rysů a typů jeho složení a k vymezení jeho typické působnosti. Výklady z prvních dvou hlav byly cenné zejména tím, že v české literární produkci prakticky neměly srovnatelný protějšek. V poslední hlavě se autor věnoval vzniku a vývoji československého parlamentu.

B. Baxa se v Brně stal řádným profesorem pro obor dějin práva na území Československé republiky a zpočátku působil také jako ordinář oboru dějiny veřejného a soukromého práva ve střední Evropě. Pro potřeby výuky proto připravil jak učebnici dějin veřejného práva ve střední Evropě,¹⁹ tak i učebnici československých právních dějin.²⁰ Právě *Dějiny práva na území republiky československé*²¹ z roku 1935 jsou dnes zřejmě jeho nejzajímavější „čistě“ historickoprávní prací. Na první pohled na nich totiž upoutá originální periodizace, kterou Baxa zvolil. Oddělil a odlišně periodizoval výklad o pramenech práva na straně jedné a o státním vývoji a státním zřízení na straně druhé. Prameny práva vyložil s použitím tehdy tradičního členění (doba starší, doba střední počínající formováním stavovského partikularismu a doba nová, jejíž počátek vázal k pobělohorským změnám v právu). Ve druhé části se mu kritériem, podle něž vymežil jednotlivé etapy, stala vnější podoba české samostatnosti: politická, státní a správní. První doba tu proto sahá do roku 1526, kdy český stát ztratil politickou samostatnost, a druhá do roku 1749, kdy po likvidaci české dvorské kanceláře pozbyl i samostatnost státní.²² Zvolené periodizaci, včetně oddělení vývoje pramenů práva a vývoje státního zřízení, nelze upřít logiku, i když – jako kterákoliv jiná – má své slabiny. Z našeho pohledu si například v periodizaci státního zřízení zaslouží větší pozornost přechod k ústavnímu zřízení po roce 1848, jehož zvýraznění by ovšem Baxovu koncepci zásadně narušilo. Současníka však především neuspokojí proporce mezi velmi

¹⁶ BAXA, B.: *Jednání o připojení zemí koruny České k německému Bundu*, Časopis Národního musea, LXXX, 1906.

¹⁷ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. I.* Praha: V. Linhart 1935, s. 44 – 59.

¹⁸ BAXA, B.: *Parlament a parlamentarismus. Parlament, jeho vývoj, složení a funkce. Díl I.* Praha: J. Košatka 1924, 345 s.

¹⁹ BAXA, B.: *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě od r. 1848.* Brno: Čs. A. S. Právnick 1926, 1932.

²⁰ Výběrovou bibliografii B. Baxy zpracoval například T. KNOZ in *Aktuální otázky československého konstitucionalismu.* Brno: Masarykova univerzita 1993, s. 213.

²¹ BAXA, B.: *Dějiny práva na území republiky československé.* Brno: Čs. A. S. Právnick 1935.

²² Svou koncepci, použitou v uvedené učebnici, vyložil v článku *K periodizaci a povšechné charakteristice Dějin práva na území republiky československé.* In: *Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity*, XII, 1933, s. 51 – 63.

stručným výkladem o pramenech práva (resp. o právu) a výrazně obsáhlejšími pasážemi o státním vývoji a ústavním zřízení.

Významnou oblastí Baxovy politické, ale také vědecké angažovanosti byla problematika veřejné správy, která se po vzniku republiky stala velmi aktuálním problémem. Československá republika po svém vzniku převzala kompletně celou veřejnou správu z habsburské monarchie. Její struktura však již neodpovídala potřebám moderního demokratického státu, a tak jedním z prvních úkolů bylo připravit na ministerstvu vnitra reformu organizace správy. Spolu s československou ústavou parlament schválil zákon o župních a okresních úřadech, běžně nazývaný župní zákon. Předpokládal zrušení tradičních zemí a jejich nahrazení mnohem menšími správními jednotkami – župami. Kromě toho mělo na okresní a župní úrovni dojít k jisté eliminaci dvojkolejnosti, přezívající v systému územní správy recipované v českých zemích. V této fázi se do diskuse o dalším vývoji veřejné správy zapojil i Bohumil Baxa.

Baxa patřil do tábora odpůrců župního zřízení a vícekrát proti němu energicky vystoupil. Především kritizoval zavedení přísné centralizace odstraněním zemí jakožto veřejnoprávních korporací a zrušením zemských politických správ a jakýchkoli poradních zemských sborů. Země jako veřejnoprávní korporace se podle něho po staletí tak vžily, že by se jejich zrušením zasáhlo rušivě do staletých tradic a porušil by se neústrojným způsobem historický vývoj. Ve vztahu ke Slovensku v této souvislosti řekl: „*Dovedu dobře pochopit, že nedostatek jakékoliv zemského zastupitelstva zde působí nevůli. Revoluční národní shromáždění v úporné snaze centralizační odstranilo zemské politické správy, ale i instituci ministerstva pro Slovensko vytvořilo zvláštní vládu pro Slovensko*“. Žádal proto ponechání zemských politických správ, kterým by bylo dáno k ruce podle vzoru župního zastupitelstva jakési zemské zastupitelstvo, které by se usnášelo o věcech čistě zemských „*rázu podřízenějšího, které by neměly důležitosti celostátní, např. věci honební, zdravotní, zemědělské apod.*“. Dále kritizoval poměr mezi županem a župním zastupitelstvem a mezi okresním úřadem, resp. okresním náčelníkem a okresním výborem. Poukazoval na to, že „*občanstvo v župě a okrese není účastno ve veškeré správě vnitřní, nýbrž že účastnictví jeho je omezeno*“. Z návrhů Bohumila Baxy vyplývá, že by měly být vytvořeny v první instanci okresní úřady, od nichž by šlo odvolání k župnímu úřadu a od toho k zemské správě politické. Tato by byla konečnou řádnou instancí, tedy odvolání k ministerstvu vnitra by již bylo nutné upravit tím způsobem, „*aby občanstvu bylo zajištěno účastnictví také ve správě vrchnostenské ve vlastním smyslu, tedy podle soustavy tzv. vrchnostenské samosprávy, takže dosavadní dualismus veřejné správy bude konečně jednou překonán*“. Německé župy by byly odstraněny vytvořením velkých žup.²³

Své názory prezentoval nejen ve svých publikacích, z nichž nejvýznamnější je spis *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*, vydaný v roce 1922, ale účastnil se i řady akcí zástupců správních korporací, kde se o uspořádání územní správy jednalo. Významná byla zejména jeho účast na mimořádném sjezdu českých okresů, konaném 24. listopadu 1923 v Praze, tedy v době, kdy se proti župnímu zákonu stavělo stále více odpůrců. Bohumil Baxa v úvodním referátu velmi kriticky zhodnotil župní zřízení²⁴ a jeho příspěvek podstatně ovlivnil celou další diskusi i obsah závěrečné rezoluce. Všichni řečníci se téměř jednoznačně vyjádřili proti

²³ BAXA, B.: *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*. Praha 1922.

²⁴ B. BAXA zde v podstatě shrnul své názory, které vyjádřil předtím v citované publikaci *Zákon o župním zřízení a jeho nedostatky*. Praha 1922.

župám, nebo k nim alespoň vznesli určité výhrady. V konečné rezoluci, která byla jednomyslně přijata, se proto objevil požadavek na novelizaci župního zákona. Účastníci zároveň nabádali k ponechání dosavadních okresů, včetně sídel okresních úřadů.²⁵

Když Bohumila Baxu začaly limitovat jeho povinnosti v Národním shromáždění, přišel do Brna syn významného českého filozofa a pedagoga a vystudovaný právník a archivář František Čáda (*1895 v Praze). Již před příchodem do Brna se fundovaně věnoval především starším českým právním dějinám a přípravě kritických edicí českých středověkých a raně novověkých právních památek, a to předurčilo jeho vědecký zájem i do budoucna. V roce 1923 se v Praze habilitoval pro obor československých právních dějin. Na jaře roku 1926 byl na brněnské právnické fakultě jmenován – s ohledem na obor poněkud překvapivě a také s jistými problémy – mimořádným profesorem *středoevropských* právních dějin a v roce 1933 získal řádnou profesuru.

První Čádovy přednášky najdeme v brněnském *Seznamu přednášek* ze zimy akademického roku 1926/27. Dokladem Čádova tvůrčího ducha je, že vedle zmíněných paralelních přednášek s profesorem Baxou pravidelně každý semestr až do zimy 1932/1933 vypisoval zcela nový předmět s hodinovou týdenní dotací. I když jde o dlouhý výčet, rozhodně stojí za to jej uvést, protože naznačuje obrovskou šíři Čádových vědomostí v oboru, který jen doplňoval jeho primární zájem o československé právní dějiny: *Vývoj trestního práva středoevropského, Dějiny agrárního zřízení středoevropského, Vývoj národnostní otázky v zemích středoevropských, Základy soudního zřízení středoevropského, Rok 1918. Kapitola z právních dějin středoevropských, Městské zřízení středoevropské, Právní prameny středoevropské. Vybrané kapitoly s ukázkami textů, Jazykové právo uherské, jeho vývoj se zvláštním zřetelem ke Slovensku, Právní dějiny selské, Základy recepce právní ve střední Evropě, Základy právní diplomatiky, Desky zemské a Právo pražské a brněnské*). Poprvé se opakoval v létě akademického roku, kdy se vrátil k základům soudního zřízení. V následujících semestrech však přidal ještě *Zemská zřízení, Právní knihy, Unifikační snahy XVII. století, Nejstarší právní dějiny středoevropské, Branné systémy ve střední Evropě* (zimní semestr 1937) a *28. říjen 1918 a jeho otázky právní* (zimní semestr 1938) a mezi tím se vrátil k historii agrárního práva, městským právům a recepci ve střední Evropě. Od akademického roku 1935/1936 v letním semestru přednášky neinovoval a pravidelně přednášel *Dějiny veřejného práva v nejnovější době* jako novou druhou část – od tohoto okamžiku trojdílné – základní přednášky o dějinách práva ve střední Evropě (první částí bylo právo veřejné, třetí právo soukromé). Pro studenty také připravil edici dokumentů ke středoevropským právním dějinám.²⁶ Po nuceném odchodu profesora Bohumila Baxy byl v polovině roku 1939 pověřen také vedením přednášek a cvičení z českých právních dějin.

František Čáda na sebe upozornil už články z doby krátce po vzniku republiky. Z jeho prvních prací se zasloužené pozornosti dostalo především drobnější studii *Ležení podle českého práva zemského*,²⁷ která navázala na práci z roku 1920.²⁸ Ve zkoumaném institutu totiž objevil téměř

²⁵ *Mimořádný sjezd českých okresů v Praze dne 24. listopadu 1923*, Praha 1923. K tomu *České okresy proti zřízení župnímu*, Národní listy z 24. listopadu 1923, *České okresy nespokojeny se zákonem o zřízení žup*, Národní listy z 25. listopadu 1923, *Sjezd české samosprávy a provedení župního zřízení*, Lidové noviny z 25. listopadu 1923.

²⁶ ČÁDA, F.: *Vybrané prameny k právním dějinám středoevropským*. Brno: Čs. A. S. Právnick 1931.

²⁷ ČÁDA, F.: *Ležení podle českého práva zemského. (K osobní exekuci II.)*. Práce ze semináře dějin českého práva na Karlově univerzitě. Praha: Univerzita Karlova 1922.

nezpracovaný problém z historie českého práva. S velkou erudicí v heuristické práci i při vlastním zpracování pramenů v ní popsal celkový vývoj ležení na území českých zemí, jeho přenesení z ciziny a přizpůsobení domácím poměrům. Lze říci, že tato práce předznamenala jeho celoživotní zájem o české a moravské zemské právo, na jehož systematickém poznání má velkou zásluhu. Čáda samozřejmě uveřejňoval výsledky své práce také časopisecky, když psal například o metodách právní historiografie, recepci v českém právu nebo o svých oblíbených historickoprávních edicích.

Prvním velkým Čádovým počinem při vydávání starých právnických textů byla – svým způsobem logicky – edice právní knihy Ondřeje z Dubé *Práva zemská česká*,²⁹ která se také stala podkladem návrhu na jeho řádnou profesuru a za niž v roce 1931 dostal od České akademie věd a umění Hlávkovu cenu první třídy. Navázal jí na starší edice polského historika Andrzeje Kucharského, Františka Palackého a Hermenegilda Jirečka. Vlastní text pramene s poznámkami doplnil více než stostránkovou úvodní studií, vycházející z jeho dříve publikovaných statí, a přílohami (životopisná data Ondřeje z Dubé, seznam rukopisů knihy, rejstříky a d.). V úvodní studii se pokusil identifikovat spornou osobu autora a jak je zřejmé z názvu jeho práce, ztotožnil jej s českým zemským sudím stejného jména. Zabýval se také vznikem Ondřejovy právní knihy, její systematickou a zdroji a vzory, z nichž autor čerpal. Podal tu také stručný obraz českého zemského práva, jak se rýsoval z jeho pramene. Práci s vlastním textem věnoval velkou péči a osvědčil nejen historickou, ale i právní erudicí, takže nejen dobový kritik mohl jeho práci označit „za první vzornou edici historickoprávního pramene u nás“.³⁰ Před válkou publikoval ještě moravská zemská zřízení.³¹ Jejich kritická edice zohledňovala jak původní moravské zemské zřízení z roku 1535, tak jeho pozdější verzi, která se ustálila po obnovení jeho platnosti v roce 1560 a doplnění usneseními olomouckého sněmu z roku 1562.³² V úvodní studii podal mimo jiné i stručný přehled „soukromých“ zápisů a kodifikací moravského zemského práva.

František Čáda přispěl k rozvoji vědecké práce na brněnské fakultě i tím, že nejdříve spolu s profesorem Dobroslavem Krejčím a pak místo něj budoval fakultní seminární knihovnu.³³ Velmi mnoho pro celou českou právní vědu znamenala jeho dlouholetá redakční práce

²⁸ ČÁDA, F.: *K osobní exekuci podle českého práva zemského*. I. Práce ze semináře dějin českého práva na Karlově univerzitě. Praha: Univerzita Karlova 1920.

²⁹ ČÁDA, F.: *Nejvyššího sudího království Českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. Historický archiv České akademie č. 48. Praha: Česká akademie věd a umění 1930.

³⁰ VESELÝ, J.: *Dr. František Čáda Nejvyššího sudího království Českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. (Historický archiv České akademie č. 48. v Praze 1930, stran XII + 231). In: Sborník věd právních a státních, roč. XXXI/1931, s. 628. Srovnej též JANIŠ, D.: *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545*. Prameny y dějin moravských 9. Brno: Matice moravská 2005, s. 23.

³¹ ČÁDA, F.: *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha: Česká akademie věd a umění 1937.

³² Mezitím moravským zemským sněmem přijatá, ale panovníkem neschválená moravská zemská zřízení z roku 1545 nedávno v pečlivé úpravě publikoval již zmíněný Dalibor JANIŠ (*Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545*. Prameny dějin moravských 9. Brno: Matice moravská 2005). V úvodní studii autor vysoce hodnotil Čádovu edici moravských zemských zřízení z let 1535 a 1562 a výslovně se přihlásil k jeho odkazu.

³³ Celou správu nově budované seminární knihovny vedl až do roku 1920 zcela sám profesor Jaroslav Kallab. Pak ji za pomoci dvou fakultních zřízenců a některých studentů (a od roku 1924 i asistenta) řídil profesor Dobroslav Krejčí. František Čáda se do čela knihovny postavil v roce 1935 po smrti profesora Krejčího.

v časopise Všehrd. Jeho pečlivost a historické vzdělání mají podíl také na tom, že ve dvacátých letech vydával i dnes cenné přehledy nově vydávané české právní literatury.³⁴

Specifickou osobností brněnské právní historiografie byl – vedle B. Baxy – druhý ze zakladatelů fakulty Josef Vacek (*1875 v Kolíně – †1930 v Praze). Právní historie nebyla jeho nominálním oborem, ale přiváděla jej k ní jeho vědecká orientace na sociologicky orientovanou srovnávací právovědu, jejímž profesorem se v Brně stal, a církevní dějiny, které v Brně v rámci svých profesorských povinností přednášel.³⁵

Profesora Vacka zpočátku ovlivňovala francouzská historická a sociologická škola, později především učení jeho berlínského učitele Josefa Kohlera. Jeho sociologickou orientaci jasně demonstruje zejména publikace *Právní věda a studium sociálních poměrů* z roku 1915,³⁶ ale také jeho práce o historii manželství. Tím, že se hlásil k sociologickému směru, který měl v dané době poměrně dost příznivců, ale na brněnské fakultě příliš akceptovaný nebyl, i svým osobním založením se v Brně dostal do jisté lidské i profesní izolace.

Jak jsme již naznačili, profesor Vacek byl spíše než speciálním kanonistou právním historikem.³⁷ Proto ani příliš nepřekvapí, že se ve výuce církevních dějin i v literární tvorbě zpočátku koncentroval především na otázku vztahu státu a církve. Ač sám zůstal starým mládencem, brzy soustředil svou pozornost na institut manželství, jemuž se věnoval v celém jeho historickém vývoji od počátků státního vývoje až do začátku dvacátého století. Vedle základních přednášek z církevního práva (I. a II.) v jednotlivých semestrech začal brzy prakticky pravidelně vypisovat v jednom semestru přednášky *O církevním právu trestním a Prameny církevního práva* a ve druhém *O civilním procesu kanonickém a Římsko-katolické právo manželské*. Zpočátku aktuálně přednášel i *O manželské rozluce*. K jeho nominálnímu oboru – srovnávací právovědě – můžeme přiřadit střídavě vypisované přednášky *Idea komunismu u nás a na Rusi*, *Právní dějiny francouzské*, *Zákonodárství velké revoluce francouzské*, *O sociálním útvaru patriarchálním*, *Sociologické podklady práva*, *Z praehistorie právní*, *O pravovědných metodách* anebo *Základní rysy právně sociálního vývoje*. Zcela mimo své obory přednášel *Právo knihovní*. Střídavě také vedl seminář z církevního práva a ze srovnávací právovědy.

V pracích věnovaných historii (i současnosti) manželství profesor Vacek důsledně vycházel ze studia sociálního prostředí, v němž jednotlivé instituty vznikaly a vyvíjely se. Ve dvoudílné práci *Pravěk a manželství na základě pramenů o dávnověku kulturních národů* z let 1912 a

³⁴ ČÁDA, F.: *Československá literatura právníká a státovědecká vydaná od počátku republiky v letech 1918 – 1925. Soupis knižní literatury a důležitých článků právnických a státovědeckých s doplňky za rok 1926*. Praha: Bursík & Kohout 1926; týž: *Československá literatura právníká a státovědecká v letech 1926 – 1927. Soupis knižní literatury české, slovenské, německé i cizojazyčné vydané v Československu z oborů právních a státních věd v letech 1926-1927 s doplňky z prvních měsíců r. 1928*. Praha: Bursík & Kohout, 1928. Poněkud na škodu bylo jen to, že se mezi časopisy soustředil jen na ty, které právníké práce otiskovaly pravidelně, a pomínil ty, které je publikovaly jen občas a v nichž nejsnáze unikly pozornosti odborné veřejnosti.

³⁵ J. Vacek se v roce 1908 na pražské právníké fakultě habilitoval a v roce 1917 tam získal mimořádnou profesuru. V Praze se také zasadil o výuku srovnávací právovědy.

³⁶ VACEK, J.: *Právní věda a studium sociálních poměrů*. In: Sborník věd právních a státních, XV, 1915, s. 149 a násl.

³⁷ Svou první větší práci, na základě níž se habilitoval, také věnoval historickoprávní problematice (VACEK, J.: *Problem mobilární vindikace v západoevropském právu moderním a dějinný jeho vývoj. Svazek I. a II.* Praha: Bursík & Kohout 1906, 1908).

1913³⁸ formuloval vlastní teorii o vývoji monogamního manželství z matrimoniátu. Ve druhé práci, *Právní názory církve římsko-katolické ve světle dějin* z roku 1923,³⁹ líčící v podstatě vývoj římskokatolické církve a jejího vztahu k státní moci, mimo jiné proklamoval svůj postoj k úpravě právního postavení církve. Stavěl se proti odluce i konkordátu a jako optimální se mu jevil shovívavý státní dozor nad církvemi. V popularizační práci *Církev římsko-katolická a manželství* (1920)⁴⁰ využil výsledků své dřívější práce a soustředil se na problém nerozlučitelnosti manželství, úzce spojený s katolickým pojmáním manželství jako svátosti. Obsáhlé práci *Manželské právo dle názorů církve římsko-katolické u srovnání s hlavními názory moderních právních systémů* (I. a II., 1922 a 1924),⁴¹ která měla sloužit také jako učebnice, citelně chybí odkazy na prameny (a také na literaturu) a navíc působí poněkud neuspořádaně, neboť autor zvolil specifickou systematiku, aniž by jen naznačil, co jej k nezvyklému uspořádání vedlo. V aktuální a popularizačně pojaté studii *Naše revoluce a manželství* (1920)⁴² se věnoval zejména manželské novele z roku 1919. Postavil se k ní značně kriticky, protože se domníval, že je plodem specifické „revoluční“ popřevratové atmosféry a neprospívá stabilizaci společenských poměrů. Ve svých úvahách de lege ferenda se v zásadě zasazoval za nerozlučitelnost manželství, protože „pouze tam, kde instituce manželství byla seřizena pravidly jasnými a přejíci stability manželského svazku, vyvinul se zdravý život rodinný“ (s. 102). Výjimečné případy, kdy by byla rozluka přípustná, měl zákon stanovit taxativně (cizoložství, těžké ublížení na těle, vážné duševní příkoří, odsouzení k zneuctujícímu trestu a zhýralý nebo zpustlý život). Také přeměnu rozvodu na rozluku měl soud povolit jen tehdy, když k rozvodu došlo z uvedených „rozlukových“ důvodů. Pro prosazení navrhovaných změn dokonce navrhoval lidové hlasování, když se některé parlamentní strany obávaly, že by jim zasazování se o přísnější předpisy o rozluce odrazilo voliče. Je zajímavé, že v pasážích o přípustnosti a vhodnosti rozluky a rozvodu vůbec nezvažoval okolnost, zda manželé mají či nemají děti.

Profesor Vacek byl přesvědčen, že v moderní době je možné tvořit, interpretovat a hodnotit právní pravidla pouze na základě znalosti sociálních poměrů, na něž se vztahují. Za předpoklad právotvorné činnosti, výkladu i hodnocení norem proto považoval studium sociálních poměrů. Podle něj „práce pravodátná má znáti skutečné poměry sociální, které chce upravit, a názory, které lid chová ohledně úpravy poměrů, v nichž žije.“ Při hodnocení právní úpravy „ten, kdo nezná sociálních poměrů, na které svého času sociální pravidla dopadala, nemůže si nikterak činiti úsudek o tom, zda pravidla tato v době, v níž vznikla, skutečně se osvědčila, čili nic,“ a „bádání dogmatické není jediným druhem vědecké práce právnícké.“ V polemice s přístupem normativistů k právní filozofii vyslovil přesvědčení, že „na stav právní vědy mají myšlenkové podněty, které modernímu zákonodárství dává jednak věda národohospodářská jednak filosofie sociologická, vliv dalekosáhlý a blahodárný“.⁴³ Mnohému současnému právnímu historikovi bude konvenovat jeho přesvědčení, že, „právně-

³⁸ VACEK, J.: *Pravěk a manželství na základě pramenů o dávnověku kulturních národů. I., II.* Praha: Bursík & Kohout 1912, 1913.

³⁹ VACEK, J.: *Právní názory církve římsko-katolické ve světle dějin. I.* Brno: Čs. A. S. Právnick 1923.

⁴⁰ VACEK, J.: *Církev římsko-katolická a manželství.* Praha: Máj 1920.

⁴¹ VACEK, J.: *Manželské právo dle názorů církve římsko-katolické u srovnání s hlavními názory moderních právních systémů. I. a II.* Brno: Čs. A. S. Právnick 1922, 1924

⁴² VACEK, J.: *Naše revoluce a manželství.* Praha: Máj 1920.

⁴³ VACEK, J.: *Právní věda a studium sociálních poměrů.* In: Sborník věd právních a státních. XV, 1915, s. 156 a 165.

*filosofické závěry lze činiti vždy jen na základě poznatků vytěžených ze skutečných zjevů sociálního života, jež zákonné texty mohou osvětliti pouze tomu, kdo se zajímá o podobu sociálního života v skutku a pravdě“.*⁴⁴

V hodnocení práce profesora Vacka vidíme poměrně velké rozdíly. Sebemenší porozumění pro jeho práci celkem logicky neměl František Weyer, jemuž se sociologická metoda jevila jako nejasná a pro zkoumání práva nevhodná a navíc soudil, že autoři jako J. Vacek nějakou vyhraněnou metodu ani nepoužívají, nýbrž „*pravidlem jest nedůsledný methodový synkretismus*“⁴⁵ či „*metodologický chaos*“, „*nesoustavné spřežení prvků historickoprávních, sociologických, srovnávacích a praktickopolitických*“⁴⁶. Přímou u Josefa Vacka proto shledával „*nedostatek jakéhokoliv ryze juristického nadání*“.⁴⁷ Jiní, například Václav Vaněček⁴⁸ a Vladimír Kubeš⁴⁹ oceňovali Vackův zájem o studium sociálních poměrů.

Jediným žákem, který kráčel ve Vackových šlépějích a – ovšem až po smrti svého učitele – se v Brně habilitoval v oboru kanonického práva, byl Rudolf Wierer (*1907 v Brně). V mezidobí mezi smrtí profesora Vacka a jeho nástupem na fakultu výuku církevního práva improvizovaně zabezpečovali Rudolf Dominik (organizace římskokatolické církve a majetkové právo), Jan Vážný (poměr mezi státem a církví) a František Čáda (právní prameny a manželské právo).

Rudolf Wierer patřil k těm nadaným a ctižádostivým studentům brněnské fakulty, před nimiž se po absolvování otevřela cesta ke – z dnešního pohledu neuvěřitelně rychlé – akademické kariéře. V závěru svého studia pracoval jako pomocná vědecká síla a pak od roku 1930 jako asistent pro historickoprávní seminář. V této době jako hospitant a později řádný posluchač filozofické fakulty navštěvoval přednášky a semináře z historie a pomocných věd historických. Jako stipendista francouzské vlády studoval v akademickém roce 1932/1933 církevní právo ve Francii. Venia docendi v oboru církevního práva mu byla udělena v roce 1933 a již v roce 1936 byl v tomtéž oboru v Brně jmenován mimořádným profesorem.

Své pedagogické působení začal v akademickém roce 1933/1934 přednáškami *Sbírka Pseudoisidorova* a *Zřízení benefičiální* a postupně šíři svého podílu na výuce rozšiřoval (v následujícím semestru vypsál přednášku *Systém československého práva konfesního*, pak *Církevní právo trestní* a *Právo patronátní a církevní právo řeholní*, později převzal témata svých tří předchůdců). V akademickém roce 1936/1937 – už jako mimořádný profesor – na sebe přenesl celou tíhu výuky této disciplíny.

Již ze studentských let Rudolfa Wierera pocházejí jeho práce o poměru Moravy k říši a o syllabu papeže Pia IX.⁵⁰ První z nich vyšla jako první svazek zamýšlené edice prací ze

⁴⁴ VACEK, J.: *Právní věda a studium sociálních poměrů*. In: Sborník věd právních a státních. XV, 1915, s. 163.

⁴⁵ WEYR, F.: *Úvod do studia právního (normativní teorie)*. Brno: Masarykova univerzita 1994, s. 40.

⁴⁶ WEYR, F.: *Hans Kelsen*. Zvláštní otisk z Časopisu pro právní a státní vědu, XV, 1932, č. I. – II., s. 5.

⁴⁷ WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001, s. 62 a 64.

⁴⁸ VANĚČEK, V.: *České právnictví za kapitalismu*. Praha 1953, s. 159.

⁴⁹ KUBEŠ, V.: *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. I*. Brno: Masarykova univerzita 1995, s. 233.

seminářů brněnské fakulty, kterou ovšem později pohřbil nedostatek financí, a autor ji publikoval také v Časopise pro právní a státní vědu (1928). Nejdříve v ní podal přehled názorů na postavení Moravy ve středověku a na počátku novověku a pak charakterizoval poměr Moravy k říši v jednotlivých vývojových fázích. Především však polemizoval s názorem, že ve středověku byla Morava nezávislá od Čech a obě země byly lénem římskoněmecké říše.

Podkladem jeho habilitaci se R. Wiererovi stala práce *Stát a církev* z roku 1932,⁵¹ za kterou v tomtéž roce získal Hennerovu cenu. Podal v ní soustavný obraz učení římskokatolické církve o poměru státu a církve. Kriticky v ní posoudil jednotlivé názory a směry vykládající poměr státu a církve, ovšem hlavním předmětem jeho zájmu se staly encykliky „*Quata cura*“ a „*Syllabus errorum*“, jejichž prostřednictvím chtěla církev generálně odsoudit „*moderní bludy*“. Se snahou o co největší objektivitu charakterizoval stanovisko římskokatolické církve k odluce, státní výsosti a konkordátům a nároky církve na samostatné zákonodárství, soudnictví a školství. Dospěl při tom k závěru, že vztah státu a církve nelze vyřešit jednou provždy a tak, aby se řešení hodilo pro všechny státy. Zároveň konstatoval, že velká akomodační schopnost církve vůči jednotlivým politickým režimům a praktické působení kléru na věřící de facto paralyzují mnohou újmu, kterou stát církvím de iure působí.

Na místo mimořádného profesora profesorský sbor nominoval Rudolfa Wierera po vydání knihy *Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.*⁵² S použitím klasickým metod právní historiografie a právní vědy se v ní zabýval nejdříve problémem náboženské svobody, vyvíjejícím se a význačným pojmem parity a postavením náboženských společností. Pak sledoval vývoj uznávání náboženských společností od vydání tolerančního patentu a zejména provedl dogmatický rozbor zákona č. 68/1874 ř. z. a s ním souvisejících ustanovení jiných předpisů. Nakonec se věnoval ochraně náboženské svobody a podmínkám uznávání náboženských společností v Československu. Konstatoval, že východiskem právní úpravy uznávání náboženských společností je vždy nazírání státu na náboženskou svobodu, odvíjející se od ideologie („*světového názoru*“), k níž se ten který stát hlásí. Zákonodárce přitom musí pojímat náboženskou svobodu především jako právo náboženských společností, protože pokud by ji chápal jako právo jednotlivce, nutně by musel dospět k odluce státu od církve. V rámci spojení státu a církve – v závislosti na uznávané ideologii – pak lze vytvořit různý režim od široké autonomie až po velmi úzce vymezenou samosprávu. Při rozboru přípravy rakouské právní úpravy konstatoval, že se do obsahu rakouského zákona negativně promítly různé postoje vlády na jedné straně a poslanců říšské rady na straně druhé, avšak přesto dospěl k závěru, že se zákon v praxi celkem osvědčil. Totéž konstatoval i o působení novelizovaného zákona v Československu.

Výuku dalšího z klíčových předmětů historickoprávního bloku studia – římského práva – na fakultě nejdříve, jak již jsme uvedli, obětavě zajišťoval benjamínek původního profesorského sboru Rudolf Dominik (*1889 v Boskovicích – †1951 v Praze).⁵³ Na fakultě v prvních letech

⁵⁰ WIERER, R.: *Poměr Moravy k říši římsko-německé*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity 1928; týž: *Syllabus papeže Pia IX*. Brno: Masarykova univerzita 1929.

⁵¹ WIERER, R.: *Stát a církev*. Praha – Brno: Orbis 1932.

⁵² WIERER, R.: *Uznání a právní postavení náboženských společností podle zákona z 20. května 1874, č. 68 ř. z.* Praha – Brno: Orbis 1935, 106 s.

v zimním semestru zajišťoval výuku *Institucí římského práva, Civilního římského procesu a Gaiových Institucí (četba a výklad vybraných partií a odpovídajících pasáží z Pandekt)*, případně přednášel i *Základy římské ústavy a správy*. V letním semestru pak podával šestihodinovou přednášku *Pandekty*.⁵⁴ Od akademického 1925/1926 jej při výuce stěžejních romanistických disciplín, označovaných již jako *Systém římského práva* a *Dějiny a systém římského práva*, nahradil Jan Vážný, který krátce na to po svém jmenování na fakultu převzal veškerou romanistickou výuku.

Jan Vážný (*1891 v Praze – †1942 v Mauthausenu) byl žákem Leopolda Heyrovského a Josefa Vančury a původně působil jako soudce. Na brněnskou fakultu jej prezident republiky jmenoval až po té, co se nejdříve stal soukromým docentem v Praze (1920) a pak si jako romanista začal získávat jméno na bratislavské právnické fakultě, kde do roku 1927 vyrůstal vedle profesora Otakara Sommera. Jeho spolupráce s brněnskou fakultou ovšem sahala až do začátku dvacátých let, protože už od akademického roku 1921/1922 tu vedl praktikum z římského práva. Na brněnské fakultě vedle svého nominálního oboru přednášel také papyrologii.

Jeho spolupráce s brněnskou fakultou ovšem sahala až do začátku dvacátých let, protože už v akademickém roce 1921/1922 tu přednášel *Právní prameny římské* a vedl seminář a vědecká cvičení z římského práva. Ještě v době svého hostování z Bratislavy přednášel také *O metodě interpolační a jejím významu pro poznání římského práva*. (a také podával *Úvod do papyrologie*). Po nástupu na fakultu v zimním semestru přednášel *Systém římského práva I. a Prameny římského práva* a v létě *Dějiny a systém římského práva II*. Mimo to vedl po oba semestry seminární cvičení, případně i praktická cvičení.

Jan Vážný pro své studenty i ostatní zájemce kvalitně přeložil učebnici významného italského romanisty a svého učitele Pietra Bonfanteho.⁵⁵ Ve vlastním originálně pojatém dvojdílném učebnicovém textu *Římské právo obligační*⁵⁶ se pokusil na rozdíl od dřívějších učebnic, zaměřujících se především na justiniánské právo, podobně jako ve svých monografických pracích zachytit vývoj jednotlivých institutů, a tak podat obraz o způsobu i proměnách římskoprávního myšlení. Jako jedna z částí nového učebního textu *Soustava práva římského* mu v roce 1937 vyšla práce *Vlastnictví a věcná práva*.⁵⁷

Jana Vážného jako prvního z českých romanistů ovlivnila italská škola, čímž se výrazně odlišil od generace svých učitelů (ostatně v Itálii studoval, v letech 1919/1920 u zmíněného profesora P. Bonfanteho a v roce 1922 krátce i u profesora S. Riccobona, a stal se také členem *Instituti di studi legislativi* v Římě).⁵⁸ Už v době svého bratislavského působení (v roce 1921

⁵³ V mnoha materiálech profesora Dominika se jako rok narození uvádí rok 1890, ale podle rodného listu uloženého v Moravském zemském archívu, jak ověřil dr. Ondřej Horák, se narodil 6. října 1889. Jinak k jeho osobě materiály uložené v A MU, osobní fond Rudolf Dominik, K – 31/699.

⁵⁴ Informace o vyučovaných předmětech in pravidelně vydávané příručky *Seznam přednášek, které se budou konati na Masarykově universitě v Brně* (Brno: Nákladem MU v Brně).

⁵⁵ BONFANTE, P.: *Instituce římského práva*. Brno: Čs. A. S. Právník 1932.

⁵⁶ VÁŽNÝ, J.: *Římské právo obligační. I. a II*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského 1924 a 1927.

⁵⁷ VÁŽNÝ, J.: *Soustava práva římského. Díl II. Vlastnictví a věcná práva*. Brno: Čs. A. S. Právník 1937.

⁵⁸ A MU, osobní fond Jan Vážný, 231/4313.

se tam stal mimořádným profesorem) publikoval několik zajímavých prací. Práce *Actiones poenales* z roku 1923⁵⁹ vycházela z jeho ještě pražské stejnojmenné habilitační práce a navazovala na nejnovější výsledky italské romanistické vědy. Pracoval v ní interpolační metodou, jak ji pojímali italští romanisté, tedy kladl důraz na logická hlediska a méně se věnoval hlediskům jazykovým a stylistickým. Ve vlastním textu vycházel ze známého faktu, že klasické římské právo vlastně tvořil systém žalob (actiones). Pojednal o vývoji soukromoprávních deliktů a pak se soustředil na penální žaloby a hlavní problémy s nimi spojené. Jeho „italská“ orientace je zřetelná i z výběru literatury. Z roku 1925 pochází práce *Custodia v právu římském*,⁶⁰ opět demonstrující jeho „bonfantovské“ myšlení. V práci *Římský civilní proces*⁶¹ popsal vývoj civilního procesu v jeho třech historických formách, tj. nejdříve jako procesu legisakčního, pak formulového a nakonec extraordinárního. V porovnání s prací jeho učitele Leopolda Heyrovského, věnovanou stejnému problému a detailně pojednávající o jednotlivých procesních institutech,⁶² jde o syntetickou práci, snažící se zachytit to, co vtisklo římskému civilnímu procesu jeho charakteristickou podobu a co působilo na rozvoj právního myšlení ve starověkém Římě. Jako základní charakteristický rys klasického římského civilního řízení zdůraznil oddělení jurisdikční činnosti, která v první fázi řízení (in iure) příslušela státním orgánům (magistrátům, zejména praetorům), a činnosti judikační, svěřené v řízení apud iudicem soukromým rozhodcům („*porotcům*“). Oprávněně pak věnoval pozornost litiskontestaci, v níž shledal jak soukromoprávní, tak veřejnoprávní prvky, a vztahu procesu k hmotnému právu. Tu upozornil především na hlavní rozdíl, který plyne z toho, že moderní proces vychází ze žaloby jako obecného právního prostředku k uplatnění hmotněprávních nároků, zatímco v římském právu se vyvinula celá řada typizovaných actiones. Ukázal také, že pojem žaloby (actio) ve svém hmotněprávním rozměru splýval s povinností, resp. neuspokojeným nárokem.

Ke konci třicátých let se pozornost profesora Jana Vážného obrátila k problémům dědického práva. Po několika dílčích studiích své bádání – bohužel nejen o tomto problému – v roce 1940 završil nevelkou prací *Pupilární substituce ve vývoji římského práva*.⁶³

Jan Vážný vykládal římské právo s využitím historickoprávních postupů. Františku Weyrovi se jeho přístup jevil jako „specializující se na detailní otázky a jinak málo zajímavý“. Neoprávněně mu vytýkal, že on a jeho kolegové sdílí názor, že „vlastní dogmatika římského práva, tedy to, co se obvykle nazývá také právní >teorií< , to jest jeho pojmosloví, definice atd., je něco naprosto dokonalého, a tudíž pro všechny časy nedotknutelného a nezměnitelného“,⁶⁴ a že vůbec nejeví zájem o nové trendy v právní vědě, tedy jinak řečeno o normativní teorii. Toto své stanovisko podrobněji prezentoval v roce 1935 na stránkách Časopisu pro právní a státní vědu.⁶⁵ Jak jsme se snažili výše naznačit, jeho odsudek by snad

⁵⁹ VÁŽNÝ, J.: *Actiones poenales. Pojem a struktura soukromých žalob trestních ve vývoji práva římského a hlavní problémy romanistické sem se vztahující*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského 1923.

⁶⁰ VÁŽNÝ, J.: *Custodia v právu římském. Příspěvek k vývoji a úpadku soukromoprávního ručení za výsledek*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského 1925.

⁶¹ VÁŽNÝ, J.: *Římský civilní proces*. Praha: Melantrich 1935, 127 s.

⁶² HEYROVSKÝ, L.: *Římský civilní proces*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského 1925.

⁶³ VÁŽNÝ, J.: *Pupilární substituce ve vývoji římského práva. (K dějinnému vývoji dědického náhradnictví)*. Praha: ČAVaU 1940, 64 s.

⁶⁴ WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001, s. 72.

bylo možné vztáhnout na zaměření starších romanistů, ale právě profesor Vážný se snažil o poněkud jiný přístup a také se vůči těmto výtkám v tomtéž časopise kultivovaně ohradil. Především upozornil na to, že si romanisté jsou již dávno vědomi toho, že římské právníci byli především praktiky, a že „teorie“ římského práva je až výsledkem práce středověkých a novověkých právnických škol, příkře odmítaných už humanisty i historickopravní školou. Snažil se však zejména dokázat, že se novým podnětům rozhodně nebrání. Například v tom, jak římské právníci vnímali uspořádání právního řádu, shledal názorný příklad hierarchické struktury právního řádu v normativistickém pojetí. V samotném závěru pak konstatoval, že „obecná teorie práva může dát i romanistovi impuls k plodným konstruktivním úkolům, jež po případě povedou k pojmovým vytríbením, prohlubujícím naše pochopení velikosti římského práva“.⁶⁶

* * *

Z uvedeného vyplývá, že právní historie a jí příbuzné nosné disciplíny prvního oddílu právního studia patřily v meziválečném období díky své pozici v učebním plánu i dobrému personálnímu zajištění k nejprestižnějším pedagogickým a vědeckým oborům. Tragický konec meziválečného Československa však tragicky zasáhl i brněnskou právní historii.

⁶⁵ WEYR, F.: *Právní věda jako věda o rozdílech*, Časopis pro právní a státní vědu, XVIII, 1935, s. 240 an.

⁶⁶ VÁŽNÝ, J.: *Teorie římského práva a moderní právní věda*, Časopis pro právní a státní vědu, XVIII, 1935, s. 347.

2. Právní historie po Mnichovu a v době okupace (1938 – 1945)

Mnichovský diktát a následná druhá Česko-Slovenská republika znamenaly tragický konec demokratického československého státu a promítly se do všech oblastí veřejného života, včetně právního vzdělávání. Dne 13. října 1938 vydal rektor Masarykovy univerzity Arne Novák prohlášení k celé akademické obci, v němž zdůraznil, že „*pokořeni, ale nepřemoženi přijímáme kruté události s bolestí, ale také s protestem a především s pevným rozhodnutím, že chceme všichni bez rozdílu pracovat k tomu, aby v nových poměrech náš národ a stát rozkvétal a připravoval spravedlivý návrat toho, co bezprávně a násilím nám bylo odňato*“.⁶⁷

V důsledku složité vnitrostátní i zahraniční situace byl začátek školního roku 1938 – 1939 odložen. Od poloviny října se však na ministerstvu školství začaly hromadit žádosti z vysokých škol, aby bylo maximálně uspišeno zahájení přednášek.

Školní rok začal v listopadu jako rok národního smutku (tak jej označil rektor Arne Novák⁶⁸). Přednášky se znovu rozběhly, ale univerzitní místnosti nezůstaly izolovány od vnějších událostí. Přestavba státu na zmenšeném území v komplikované vnitřní i zahraniční situaci přinášela řadu radikálních změn dotýkajících se i života univerzity. Měnilo se i samotné právní a státopědecké studium. Zatímco v první republice se o jeho reorganizaci jen vehementně diskutovalo, autoritativní režim druhé republiky přikročil ke změnám velmi rázně. Vláda svým nařízením č. 16/1939 Sb. II. o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, vydaným na základě zmocňovacího ústavního zákona č. 300/1938 Sb. z. a n. a platným jen v českých zemích, novelizovala platný zákon o právnických a státopědeckých studiích a státních zkouškách. Prodloužila studijní dobu na nejméně devět semestrů a nerozdělovala ji na dva, ale na tři studijní oddíly: historickoprávní, judičiální a státopědecký. Podrobnosti stanovilo vládní nařízení č. 31/1939 Sb. II., vydané k provedení tohoto nařízení s mocí zákona. Na tuto úpravu navázala změna rigorosního řádu na fakultách věd právních a státních, obsažená ve vládním nařízení č. 66/1939 Sb. I. Podkladem pro personální změny se stalo vládní nařízení s mocí zákona č. 32/1939 Sb. II. vydané s působností pro české země na základě zmocňovacího ústavního zákona. Nerespektovalo tradiční akademické svobody a umožňovalo z různých důvodů, také však proto, že jejich „*setrvání ve službě na vysoké škole, na niž byli jmenováni, jest nežádoucí ze služebních příčin nebo zájmů státních*“, jmenovat profesory na jinou vysokou školu, převést je do jiného oboru veřejných služeb, dát je na dovolenou s čekatelným nebo je přeložit na trvalý odpočinek. Bezplatní profesori, pokud u nich nastaly podobné okolnosti, byli zproštěni služby na vysoké škole a soukromí docenti mohli pozbyt veniam legendi. Pomnichovská opatření se vedle jiných dotkla profesora Bohumila Baxy, který byl penzionován.

Fakultní orgány měly na sklonku roku 1938 také starosti s umístěním českých profesorů z bratislavské fakulty, které slovenská autonomní vláda na základě dohody s ústřední vládou z 12. prosince 1938 těsně před Vánoci 1938 dala k dispozici „*zemi Českéj a Moravskosliezskéj*“.⁶⁹ Pedagogický sbor brněnské právní fakulty sice protestoval proti

⁶⁷ Citováno z *Ročenka Masarykovy university v Brně. XX. Rok 1938-39 až 1945-46*. Brno: Nákladem MU v Brně a MŠO 1947, s. 7.

⁶⁸ Tamtéž, s. 8.

nezákonnému postupu vůči českým pedagogům, ale na druhé straně v zásadě uvítal možnost získat vynikající odborníky.⁷⁰ Tak se stalo, že na brněnskou právnickou fakultu do Brna přišli mimo jiné profesori Vratislav Bušek, věnující se církevnímu právu, a už renomovaný právní historik Rudolf Rauscher. V zimním semestru osudového roku 1939 profesor V. Bušek vypsál přednášku *Dějiny církevního práva II.* a seminář z církevního práva, profesor R. Rauscher *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě* a také seminář.

Dne 15. března 1939 se naplnil osud československého státu, když německá vojska okupovala české země a Hitler je svým výnosem prohlásil za Protektorát Čechy a Morava. Rektor Masarykovy univerzity vydal téhož dne svolání adresované akademické obci, v němž vyjádřil rozhodnutí a odhodlání celé univerzity pokračovat nerušeně v pravidelném provozu. Vyzýval ke zvýšenému úsilí a doporučoval následovat „*hluboké heslo velkého pobělohorského vlastence: „In silentio ac spe fortitudo mea“*“.⁷¹

Letní semestr začal již pod přímým dohledem okupačních orgánů, jež od počátku viděly v českém vysokém školství nebezpečnou překážku svých plánů na ovládnutí českých zemí. Přesto provoz na brněnské právnické fakultě zdánlivě pokračoval běžným způsobem. V učebním plánu se březnová politická změna projevila jen záměnou slova československý za český (například *České právní dějiny*) a tím, že přibyly nové přednášky. Vedle přednášek docenta Ericha Olšara o německém trestním právu na území protektorátu to byly přednášky Rudolfa Wierera *Poměr mezi státem a církvemi v říši německé* a *Problém ochrany rasy*.

Předepsané přednášky byly vesměs odpřednášeny, zkoušky byly složeny, promoce vykonány. Blížil se však osudný 17. listopadu 1939, kdy nacisté obsadili budovy vysokých škol a studentských kolejí. Málokdo z učitelů a studentů právnické fakulty se však s touto skutečností smířil. Naopak mnozí odešli do ciziny nebo vstoupili do ilegálních organizací a někteří na svou činnost doplatili žalářováním nebo i životem.

Pro brněnskou právní historii a romanistiku měla válka obzvlášť trpké vyústění. Nacisté v roce 1942 v rámci takzvané druhé heydrichiády popravili politicky angažovaného profesora Bohumila Baxu a v tomtéž roce zemřel v koncentračním táboře Mauthausen profesor Jan Vážný. „Převzatý“ profesor Rudolf Rauscher, kterého stíhala na konci jeho krátkého života (*1896) jedna rána za druhou, v roce 1941 zemřel na infarkt. Stalo se tak krátce po domovní prohlídce, kterou v jeho bytě provedlo gestapo.⁷² Nacisté vyšetřovali také Františka Čádu a Vratislava Buška. Válka také způsobila, že se v obnovené republice nemohl ke kanonistice a právní historii vrátit Rudolf Wierer, v nepřítomnosti vyloučený z profesorského sboru pro příliš úzkou spolupráci s okupanty.

⁶⁹ K tomu například *Rozhodnutí MŠANO Slovenskej krajiny o zproštění služby profesora Rudolfa Rauschera*. In: Archív UK v Bratislavě, Právnická fakulta, č. 21.

⁷⁰ *Zasedání profesorského sboru 27. září – 3. prosince 1938*; A MU, fond J I, kart. 1, i. č. 1.

⁷¹ Citováno z *Ročenka Masarykovy university v Brně. XX. Rok 1938-39 až 1945-46*. Brno: Nákladem MU v Brně a MŠO 1947, s. 24.

⁷² K tomu například VOJÁČEK, L.: *Rudolf Rauscher (1896 – 1941)*. In: *Právníci na Univerzite Komenského v Bratislavě. 75 rokov činnosti Právnické fakulty UK (1921 – 1996)*. Bratislava: VO PrávUK 1996, s. 153 – 154.

3. Právní historie v poválečném období (1945 – 1950)

Osvobození Československa vyvolalo horečnou činnost ke znovuvybudování vysokého školství. Situace však nebyla jednoduchá. Bylo třeba vynaložit mnoho úsilí, aby studenti mohli znovu zasednout do školních lavic a profesori začít přednášet. Velkou zásluhu o obnovení chodu brněnské právnické fakulty měl její první poválečný děkan profesor František Čáda. Mimo jiné se mu podařilo přesvědčit velení sovětské Rudé armády, které chtělo budovu fakulty zabrat pro své potřeby, že právnická veřejnost tuto budovu nutně potřebuje. Výjimečnou obětavostí učitelů a studentů se brzy podařilo všechny překážky překonat a fakulta začala opět fungovat.

V roce 1945 se dočasně poněkud odlišila organizace právnického studia v českých zemích a na Slovensku. V českých zemích se vrátila k úpravě z doby první republiky s tím, že na základě vládního nařízení z 25. května 1945 č. 9/1945 Sb., vydaného na základě zmocnění obsaženého v § 138 zákona o obraně státu z roku 1936, mohl ministr školství a osvěty v přechodné době učinit „*správní cestou všechna opatření, potřebná k zahájení a další činnosti vysokých škol a k urychlení studia*“.⁷³ Jednalo se zejména o zavedení studijních úlev pro ty, jimž bylo v letech 1939 – 1945 znemožněno studovat, ale i o další zásahy do organizace a fungování vysokých škol. Na fakultě se začaly organizovat nové ústavy, pro něž se později začalo používat i označení katedry. K významné studijní změně na právnických fakultách (respektive podle oficiálního označení stále ještě používaného v právních předpisech upravujících organizaci studia na fakultách věd právních a státních) došlo v roce 1947, kdy vláda nařízením č. 14/1947 Sb. nařídila konat státní a rigorosní zkoušky dílčími zkouškami z jednotlivých zkušebních předmětů. Souběžně s těmito dílčími změnami ministerstvo připravovalo v některých návrzích velmi radikální přestavbu studia na právnických fakultách, která by se zásadním způsobem dotkla i výuky právní historie.⁷⁴ Ve sboru expertů, který se reformou zabýval, pracovali též František Čáda a Vratislav Bušek, v té době již působící jako profesor římského práva na pražské právnické fakultě.⁷⁵

Zpočátku nastaly potíže i se samotným obnovením pedagogického sboru, včetně zabezpečení výuky decimovaných právně historických disciplín. Osm profesorů, mezi nimi i Bohumil Baxa, Rudolf Rauscher a Jan Vážný, zemřelo nebo zahynulo a tři byli vyloučeni z profesorského sboru pro kolaboraci (z právních historiků Rudolf Wierer). K tomu je třeba připočítat, že v roce 1945 odešli z fakulty další čtyři profesori a mezi nimi i kanonista Vratislav Bušek. Na fakultě navíc pedagogicky nepůsobili ani profesori Adolf Procházka a Jaroslav Stránský, kteří se po návratu z emigrace stali ministry. Reálně tak na fakultě zůstali jen dva předváleční řádní profesori (František Weyr a František Čáda) a krátce před zavřením vysokých škol jmenovaný mimořádný profesor Vladimír Vybral. S jistým zpožděním se k nim připojil Zdeněk Neubauer. Bylo proto třeba výrazně posílit pedagogický sbor a resuscitovat celou organizaci fakulty. Pro dostatečně personálně zabezpečené obory vznikly už v zimním semestru 1945 první ústavy. Pro právní dějiny byly vytvořeny dva – ústav pro dějiny veřejného a soukromého práva ve střední Evropě a ústav pro dějiny práva na území

⁷³ Na základě tohoto opatření pak ministerstvo například výnosem z 12. června 1945 stanovilo rámcové směrnice pro studium na vysokých školách. Později si pak studenti vynutili zmírnění studijních požadavků.

⁷⁴ Archív MU, fond G 4, kart. 1, č. 11.

⁷⁵ Archív MU, fond B 28 Bohumil Kučera, kart. 17, č. 119 (Reforma právnického studia).

ČSR. Vedoucím obou se stal František Čáda. V roce 1946 po příchodu nových profesorů vznikly i ústav pro právo římské (vedoucí Jiří Cvetler) a ústav pro právo církevní (vedoucí František Kop).

V bezprostředně poválečných letech proběhla na fakultě řada habilitací a několik jmenování profesorem. Důvodem velké frekvence těchto aktů pochopitelně byla naléhavá potřeba doplnit učitelský sbor. V oblasti právní historie a příbuzných oborů se to týkalo především dvou nových jmen – profesora Jiřího Cvetlera a docenta a pak profesora Františka Kopa. První se věnoval především římskému právu, druhý církevnímu právu. Připomenout je ovšem třeba také čerstvého profesora, procesualistu (a pozdějšího právního historika) Hynka Bulína, který až do příchodu Jiřího Cvetlera v roce 1946 zajišťoval též výuku římského práva.

Jiří Cvetler přišel do Brna z Prahy v roce 1946 a hned se stal vedoucím ústavu římského práva. Do vědecké a pedagogické práce se zde pustil s – pro něj příslovečnou – chutí a elánem. Nabídku romanistických předmětů (přednášky a seminář) rozšířil o *Exegetické cvičení, Římskou ústavu a právní prameny* a o specifickou disciplínu *Římské právo v Anglii*, Jak se uvádělo v podtitulu názvu tohoto posledního předmětu, plnil také funkci jakéhosi „historického úvodu do anglosaského právního světa“.⁷⁶ J. Cvetler se nesoustředil jen na výuku a psaní chybějících studijních textů⁷⁷, ale začal obnovovat i válkou přerušené kontakty se zahraničními institucemi. Na zahraniční studijní cesty se vydal v roce 1946 do Francie a Švýcarska a o rok později do Itálie. Díky svým kontaktům se stal dopisujícím členem Institut de Droit romain v Paříži.

František Kop začal na brněnské fakultě působit hned v roce 1945, kdy se habilitoval. Pevně se ovšem k fakultě připoutal v následujícím roce, kdy se stal profesorem církevního práva.⁷⁸ Okamžitě se intenzivně pustil do pedagogické činnosti (do vlastní výuky, ale zejména do téměř permanentního zkoušení), která vzhledem k ohromnému množství studentů v poválečných letech jistě nebyla jednoduchá. Vedle přednášek a semináře z církevního práva vypsal i předměty *Poměr mezi státem a církví* a *Prameny církevního práva*. Neopomíjel však ani vědeckou produkci. V Časopise katolického duchovenstva vyšel jeho článek *Trvá dosud právo metropolitní kapituly olomoucké volit arcibiskupa?*, v němž odborným výkladem hájil dosavadní platnost starého partikulárního moravského práva. V poslední Vědecké ročence právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, věnované přípravě nové ústavy (sv. XV, 1947), publikoval článek *O jasnou formulaci poměru církví ke státu chystané ústavě Československé republiky*, v němž upozornil na povážlivou mezeru v dosavadní ústavě a navrhl vhodnou právní úpravu. Ve stejném roce (1947) rovněž vyšla jeho významná práce *Odvěký doklad naší státnosti. K počátkům českého práva korunního* (Praha 1947), v níž se pokusil odhalit podstatu pojmu „Svatá říše římská“ s důrazem na upozornění, že samostatnost a nezávislost českého státu byla světu manifestována již před šesti sty lety. V roce 1947 také znovu vyšel jeho spis o založení Univerzity Karlovy, tentokrát ve francouzské (*Fondation de l'Université Charles de Prague*) a anglické (*The founding of the Charles University of Prague*) mutaci.

⁷⁶ Údaje o vyučovaných předmětech jsou čerpány z příslušného *Seznamu přednášek, které se budou konati na Masarykově universitě v Brně* (Brno: nákladem Masarykovy univerzity).

⁷⁷ CVETLER, J. Rukojeť k přednáškám o soukromém právu římském: actio – právní jednání. Praha: Československý kompas, 1946, 51 s.

⁷⁸ Bezprostředně po obnovení fakulty přednášel povinné církevní právo suplent dr. Miroslav Smejkal.

Zmíněný profesor Hynek Bulín se vedle svého nominálního oboru zapojil do výuky římského práva, které zůstalo po tragické smrti Jana Vážného bez ordináře. Svého úkolu se chopil sice jen na krátkou dobu, ale s náležitou vervou. Neomezil se jen na přednášky, ale pro potřeby studentů zpracoval dvoudílnou učebnici *Římské právo rodinné* (1947). Z dochovaného rukopisu také připravil k vydání práci Jana Vážného *Soustava práva římského. Díl I. Nauky všeobecné*⁷⁹ a v reedici i jeho dvoudílné *Římské právo obligační*.⁸⁰ Doplňme, že jako suplent se na výuce římského práva krátce podílel také JUDr. Jan Svoboda, který vedl opakovací cvičení.

Klíčovou osobností poválečné brněnské právní historiografie se ovšem stal František Čáda. Doplnil svůj původní obor i o československé právní dějiny a pro studenty připravil a vydal *Přehled dějin veřejného práva ve střední Evropě* (1945) a první díl přehledu československých právních dějin, přehledně zachycující vývoj do doby husitství (*Povšechné právní dějiny československé. I. Od dob nejstarších do doby husitské*; 1947).⁸¹ Jeho prestiž vzrostla také díky úspěšnému působení ve funkci prvního poválečného děkana a svědomitému vedení fakultní seminární knihovny.

Vedle přípravy budoucích právníků se František Čáda a Jiří Cvetler podíleli i na přípravě studujících archivářů. František Čáda pro ně přednášel *Dějiny ústřední správy* a Jiří Cvetler *Základní pojmy právní*.

Brněnská právnická fakulta si radosti z obnovení činnosti a uspokojení z tvůrčí činnosti dlouho neužívala. Únorové události v roce 1948 znovu tragicky zasáhly doslova do její existence. Někteří profesori, mezi nimi i František Kop, museli z rozhodnutí akčního výboru okamžitě opustit fakultu. Jiní, pro nás je důležité, že mezi nimi byli i František Čáda, Jiří Cvetler, Hynek Bulín a dosud nezmíněný Jaroslav Pošvát, se ještě několik měsíců mohli věnovat pedagogické práci, ale již ve zcela jiných podmínkách. V nich měl rozhodující slovo akční výbor v čele s budoucím profesorem a na dlouhou dobu posledním děkanem fakulty Jaromírem Blažkem.

Pouťorové změny se pochopitelně netýkaly jen personálního zabezpečení, ale také vnitřní organizace fakulty a obsahu výuky. Ministerstvo už v září 1948 svým výnosem reformovalo právnické studium a začalo napodobovat sovětský vzor. V rámci reformy vznikl zcela nový ústav teorie a dějin státu a práva, označovaný také jako katedra,⁸² a bez náhrady zanikl ústav pro církevní právo. Se začátkem akademického roku 1948/1949 začala zásadní obsahová reforma studia, když paralelně vedle sebe běžela výuka podle scénáře z předchozích let pro „studenty starší“ a „reformované studium pro posluchače, kteří začali zimním během 1948/1949“. Že šlo o reformu radikální a do značné míry improvizovanou, dokládá například to, že studenti z nástupního ročníku 1948/1949 v létě 1949 navštěvovali přednášky *Hospodářské, sociální, politické dějiny společnosti II.* a *Hospodářské, sociální, politické dějiny ČSR* (obojí suplent dr. František Paníček), *Světový vývoj práva I. – IV.* (F. Paníček, J.

⁷⁹ VÁŽNÝ, J.: *Soustava práva římského. Díl I. Nauky všeobecné*. Brno: Čs. A. S. Právnick 1946.

⁸⁰ VÁŽNÝ, J.: *Římské právo obligační. I. a II.* Brno: Čs. A. S. Právnick 1946.

⁸¹ ČÁDA, F.: *Přehled dějin veřejného práva ve střední Evropě*. Brno: Čs. A. S. Právnick 1945; též: *Povšechné právní dějiny československé. I.* Brno: Čs. A. S. Právnick 1947.

⁸² Archív MU, fond J XIII, č. 95.

Cvetler a F. Čáda), *Ústavní právo ČSR II. a Cvičení z práva ústavního ČSR* (obojí F. Čáda).⁸³ Nucený odchod Františka Kopa si vynutil improvizace při výuce „dožívajícího“ církevního práva, takže na podzim roku 1948 se o přednášky měli podělit František Čáda, Hynek Bulín a Jiří Cvetler. V následujícím roce (1949/1950) se již vyučovalo podle zcela nové struktury předmětů a v *Seznamu přednášek*, koncipovaném ne pro semestr jako dříve, ale pro celý rok, se poprvé objevil jen přehled vesměs zcela nových přednášek a cvičení s tím, že o vyučujících se rozhodne dodatečně. Studenti už měli předepsány marxistické předměty (*Základy marxismu-leninismu, Politickou ekonomii* a poněkud neurčité *Společenské nauky*), nově i *Teorii státu a práva* a dále třeba *Brannou výchovu*. Právněhistorické disciplíny se v této přechodové fázi měly vyučovat ve všech ročnících a byly jimi *Dějiny státu a práva ČSR* ve druhém a třetím semestru, *Dějiny státu a práva SSSR* vždy v lichém semestru, *Obecné dějiny státu a práva* v prvním a třetím semestru, *Dějiny státu a práva (právo otrokářského řádu, římské právo)* ve třetím semestru, *Dějiny státu a práva (právo feudálního řádu, církevní právo)* ve čtvrtém semestru a na ně navazující *Právo kapitalistického řádu* v pátém a sedmém semestru). Vesměs se jednalo pouze o přednášky, protože semináře byly plánovány jen pro *Dějiny státu a práva ČSR*, kde měl být v první semestru výuky dvouhodinový a v následujícím semestru jednohodinový, a dále pro *Dějiny státu a práva (právo otrokářského řádu, římské právo)* a *Dějiny státu a práva (právo feudálního řádu, církevní právo)*, v obou případech s jednohodinovou dotací.

Právní historii a příbuzným oborům se vedle zbylých profesorů začalo věnovat několik nových učitelů a pomocných vědeckých sil. Do výuky nových disciplín se zapojil zejména již zmíněný František Paníček a dále Vlastimila Halaxa, který také připravil text skript *Dějiny státu a práva ČSR*, důkladně posuzovaný těsně před zrušením fakulty na jednáních ústavu (katedry) teorie a dějin státu a práva.

Rok 1950 však byl na dlouhých téměř dvacet let posledním rokem existence fakulty. Fakulta zanikla na základě vládního nařízení z 27. června 1950 č. 81 Sb., krátce po té, co Národní shromáždění schválilo nový vysokoškolský zákon. Od školního roku 1950 – 1951 se tak studium práv soustředilo jen do Prahy a Bratislavy. Příznačné je, že nezainteresovaní členové učitelského sboru a zaměstnanci fakulty se zprávu o zrušení fakulty oficiálně dověděli jen den předem, když na schůzi dislokační komise brněnských vysokých škol zazněla z úst náměstka ministra školství, věd a umění.⁸⁴ Zrušení fakulty odůvodňoval tím, že vývoj společnosti bude směřovat ke stále menší potřebě právníků.

Vlastní likvidaci fakulty, již končila další etapa vývoje právní historie v Brně, příslušné orgány zvládly do tří měsíců. Studenti prvního až třetího ročníku byli převedeni na jiné fakulty, zatímco studenti posledního ročníku mohli dostudovat externě prostřednictvím Právního institutu ministerstva spravedlnosti s tím, že jim byla uložena povinnost manuální práce v průmyslu. Profesori dostali slib uplatnění na jiných pracovištích univerzity či jiných fakultách, ale vesměs zůstal nesplněn.

⁸³ Vedle toho se ještě vyučovala ve formě přednášky a cvičení správní věda a správní právo (J. Pošváb). Změna byla zavedena s takovým kvapem, že *Seznam přednášek, které se budou konati na Masarykově universitě v Brně v zimním semestru 1948/1949* tuto novinku ani nestačil zaregistrovat.

⁸⁴ K tomu A MU, osobní fond Jaromír Blažke.

4. Právní historie v době zrušení brněnské právnické fakulty (1950 – 1969)

V roce 1950 skončila krátká poválečná etapa vývoje právní historie na brněnské právnické fakultě. Právní historie v Brně přestala existovat jako pedagogická disciplína, ale bývalí učitelé fakulty ji jako vědní obor dál rozvíjeli mimo univerzitní prostory. A navíc došlo k paradoxnímu jevu, protože počet brněnských právních historiků z řad učitelů fakulty se nezmenšil, ale naopak zvětšil. Pokusíme se tedy zmapovat, co se v této oblasti po roce 1950 dělo.

Především je třeba říci, že právní historik František Čáda ani romanista Jiří Cvetler z Brna neodešli, ale jen přešli na jiná pracoviště. Těmi byly ústavy Československé akademie věd (ČSAV), zejména brněnská pobočka Slovanského ústavu. Vedle toho dva profesori pozitivního práva – procesualista (a už také romanista) Hynek Bulík a Jaroslav Pošvář, původně vyučující správní vědu a správní právo – vzhledem k nastalé situaci museli změnit svůj hlavní vědecký zájem a začali se orientovat právě na právní historii, respektive na historii obecně. Oba dva totiž podobně jako František Čáda a Jiří Cvetler patřili k těm několika šťastnějším učitelům právnické fakulty, kteří sice již nemohli vyučovat právní disciplíny, ale mohli se alespoň věnovat vědecké práci. Když se pro ně nenašlo místo v rámci univerzity, i oni získali – byť dlouho podřadné – uplatnění v Československé akademii věd, kde nejdříve pracovali jako zaměstnanci univerzity a později jako kmenoví pracovníci.

Profesor František Čáda rozmnožil své už tak neocenitelné zásluhy o rozvoj brněnské fakulty a právní historiografie také v kritickém roce 1950, neboť podle svědectví pamětníků měl rozhodující zásluhu na tom, že ve stoupě neskončil i jím osobně budovaný fond fakultní seminární knihovny a že stále může sloužit učitelům a studentům fakulty a dalším zájemcům. Po opětovném zrušení brněnské právnické fakulty v roce 1950 odešel též z filozofické fakulty, kde přednášel dějiny veřejné správy a statistiku. V novém pracovním zařazení v rámci ČSAV se orientoval především na studium středověkých právnických rukopisů. Stál u zrodu projektu zaměřeného na kompletní soupis rukopisů v českých zemích. Na základě něj v roce 1953 vznikla Komise pro soupis rukopisů při ČSAV za předsednictví akademika Václava Vojtíška. Reálně však začala fungovat až později, když byli F. Čáda spolu s kolegou, bývalým pražským profesorem římského práva Miroslavem Boháčkem, ustaveni na několik let jejími jedinými pracovníky. Oba se pak významně zasloužili o rozvoj československé kodikologie, protože z dílny jejich pracoviště v následujících letech vzešly cenné soupisy rukopisných fondů (například rukopisy Slezské knihovny v Opavě, metropolitní kapituly v Olomouci, nebo mnoha zámeckých knihoven, jako knihovny Lichnovských v Hradci u Opavy, Salmů v Rájci nad Svitavou nebo Metternichů v Kynžvartě), zahrnující i dosud neznámé rukopisy právních památek. Vydání nejrozsáhlejšího soupisu středověkých rukopisů Vědecké knihovny v Olomouci, který zpracovávali téměř dvacet let, se bohužel ani jeden z nich nedožil. Neméně záslužným výsledkem jejich práce byla řada edic středověkých památek (Studie o rukopisech 1 až 11), mezi nimi například Řádu práva zemského, Tovačovské knihy, Drnovské knihy a památek z oblasti městských práv jako Jevíčského kodexu, Rukopisu města Znojma nebo Olomouckého kodexu Václava z Jihlavy. Františku Čádovi se také podařilo objevit nedokončený koncept právní knihy Karla staršího z Žerotína *De iure nostro* (O právu našem).

Rovněž pedagogická aktivita profesora Jiřího Cvetlera byla přerušena zrušením brněnské právnické fakulty. I on začal od roku 1952 pracovat v pobočce Slovanského ústavu ČSAV v Brně, kde se jeho vědecký zájem soustředil na studium bulharských a polských dějin,

středověké byzantologie a balkanistiky. Z tohoto období pochází několik jeho prací publikovaných jak monograficky, tak časopisecky, a to doma i v zahraničí, zejména v Polsku⁸⁵. Později rozšířil svůj vědecký zájem na novější dějiny Bulharska se zaměřením na zdůraznění podílu českých právníků při budování bulharského státu a jeho správního a justičního aparátu.⁸⁶ V roce 1963 odešel do důchodu, ve vědecké práci však pokračoval s nezměněnou intenzitou.

Jak již jsme uvedli, nová etapa života po zrušení právnické fakulty začala Jaroslavu Pošvářovi. Byl též přidělen do Slovanského ústavu ČAV v Brně, kde působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1961. Začal se zajímat zejména o numismatiku, jejíž přednášky navštěvoval jako externí posluchač brněnské filozofické fakulty. Pozornost věnoval zejména studiu regálních práv (horní a mincovní právo, právo viničné) a moravskému i slezskému mincovnictví. Průkopnickou prací bylo jeho studium písemných materiálů v archívech k dějinám moravského mincovnictví.⁸⁷ Výsledky jeho bádání shrnula vedle řady článků a studií zejména syntetická práce o mincování moravských měst (Moravské mincovny, Brno 1970), vydaná i v zahraničí. Šíře rozhledu, hluboké znalosti i vědecká erudice jej dovedly k úspěšnému řešení problematiky vzniku mince u západních Slovanů i ekonomických otázek nejnovějších časových úseků. Náleží mu prvenství v interpretaci železných sekerovitých hřiven jako naturálního platidla vnitřní směny v 9. století na Moravě. Dále úspěšně řešil některé složité problémy z oblasti hospodářských dějin, shromažďoval materiály k otázkám peněžních kursů, mezd, kupní síle peněz, celním tarifům a řadě dalších administrativně ekonomických opatření starší i nové doby.⁸⁸ Úzce spolupracoval s polskými kolegy a dostalo se mu řady formálních ocenění doma, ale také v zahraničí.

Konečně je třeba i v této etapě – a není to naposled – připomenout osobnost profesora Hynka Bulína. Když v roce 1950 zanikla brněnská právnická fakulta (a zlikvidována byla i jeho soukromá advokátní praxe, kterou ovšem již od jmenování profesorem neprovozoval), dostal i on příslib převedení na jiné pracoviště univerzity. Místo toho byl spolu se svými kolegy v roce 1952 stále ještě jako zaměstnanec univerzity „na přechodnou dobu“ umístěn do brněnské pobočky Slovanského ústavu ČSAV. V roce 1954 ve Slovanském ústavu získal stálé místo odborného (nikoliv tedy vědeckého) pracovníka. Tak začala druhá – převážně historickoprávní – fáze jeho vědecké kariéry, která po zrušení Slovanského ústavu ČSAV pokračovala od roku 1964 na brněnském pracovišti nově vytvořeného Ústavu dějin

⁸⁵ Např. CVETLER, J. *The authorship of the novel on the reform of legal education at Constantinople (about 1045 A. D.)*. Warsaw: Symbolae Taubenschlag, 1957, s. 297-328.

⁸⁶ Např. CVETLER, J. *Die Tätigkeit der Tschechischen Juristen in Ostrumelien 1880-1885 als Beitrag zur Organisierung des Bulgarischen Staates*. Ier Congrès international des Études balkaniques et Sud-Est européens. Resumés des communication, Histoire II, Sofia, 1966, s. 153-155; CVETLER, J. *Die Tätigkeit der tschechischen Juristen in Ostrumelien 1880-1885 als ein Beitrag zum Aufbau des bulgarischen Staates*. Sofia : Éditions de l'Académie Bulgare des science, 1969, s. 665-676.

⁸⁷ Např. POŠVÁŘ, J.: *Kolik platily dukáty a toлары ve Znojmě koncem 16. a počátkem 17. Století*, Numismatické listy, 18, Praha: Numismatická společnost československá, 1963, s. 1 – 2; POŠVÁŘ, J.: *Měna, míry, váhy a ceny v pol. 18. stol.* Ceny, mzdy a měna, 3. Brno: Historický ústav, 1963, s. 27 – 29; POŠVÁŘ, J.: *Měnová stránka cen.* Ceny, mzdy a měna, 3. Brno: Historický ústav, 1963, s. 33 – 37; POŠVÁŘ, J.: *Sbírka litoměřického biskupa Valdštejna z pol. 18. stol.*, Numismatické listy, 18. Praha: Numismatická společnost československá, 1963, s. 98; POŠVÁŘ, J.: *Velkomoravské železné hřivny jako platidlo: k 1100. jubileu Velké Moravy*, Numismatické listy, č. 5. Praha: Československá akademie věd, 1963, 11 s.

⁸⁸ Viz obsáhlá jeho bibliografie.

evropských socialistických zemí ČSAV (později Ústavu dějin východní Evropy ČSAV, pak Československo-sovětském institutu ČSAV). V roce 1966 zde konečně mohl získat alespoň vědeckou hodnost kandidáta historických věd a brzy na to postoupit na místo vědeckého a pak samostatného vědeckého pracovníka. Zabýval se především nejstaršími předstátními a státními útvary Slovanů (zejména články v časopise *Byzantinoslavica*, ale také v *Právně historických studiích* a v dalších odborných časopisech a sbornících) a podílel se i na přípravě slovníku historické právní terminologie. Jako historik „z nepřízně osudu“ je spoluautorem prací *Češi a Poláci v minulosti I.* (1964), *Ostrava do roku 1948* (1968) nebo *Dějiny Polska* (1975). Pracovní poměr v ČSAV rozvázal na začátku sedmdesátých let s tím, že nastoupí na obnovenou právnickou fakultu.

Za zmínku ještě stojí skutečnost, že v roce 1968 se mohl na krátkou dobu k pedagogické činnosti na filosofické fakultě brněnské univerzity vrátit profesor František Kop, „vyakčněný“ už v roce 1948. V rámci tzv. konsolidace fakulty po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy však tato epizoda rychle skončila.

4. Právní historie v obnovené právnické fakultě (1969 – 1989)

Od poloviny šedesátých let se začalo uvažovat o obnovení právnické fakulty na brněnské univerzitě, mezitím přejmenované na Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně. K realizaci této myšlenky však mohlo dojít až v roce 1969. Je důležité upozornit, že hlavními iniciátory obnovení fakulty byli její prvorepublikoví učitelé: vedle civilisty a právního filosofa Vladimíra Kubeše – alespoň pro tuto dobu právní historici – Jiří Cvetler, Hynek Bulín a Jaroslav Pošvář.

Rozhodujícím dnem pro obnovení právnické fakulty se stal 15. březen 1969, kdy česká vláda vydala stručné nařízení č. 35/1969 Sb. o zřízení právnické fakulty na Universitě J. E. Purkyně v Brně a fakulty technologické na Vysokém učení technickém v Brně. Přípravy na zahájení činnosti právnické fakulty proběhly velmi rychle, takže první studenti na ni nastoupili již v akademickém roce 1969 – 1970.

V době obnovení fakulty upravoval vysokoškolské studium především zákon o vysokých školách z roku 1966 (č. 19 Sb.), brzy novelizovaný zákonem č. 163/1969 Sb. Tato novelizace kromě toho, že posilovala práva ministra školství na úkor autonomie vysokých škol, ukončovala pracovní poměr vysokoškolských učitelů starších šedesáti pěti let, což se pochopitelně přímo dotýkalo dřívějších učitelů fakulty, kteří se vrátili na obnovenou fakultu, znovu nastoupili nebo o návrat usilovali. Z osob, jejichž osudy sledujeme, se to okamžitě týkalo Jaroslava Pošváře, který ovšem nastoupil do funkce vedoucího katedry správního práva.

Vzhledem k zařazení historicko-právních předmětů na začátek studia je jasné, že výuka těchto předmětů (a teorie práva a některých dalších, spíše doplňkových disciplín) musela být zajištěna a připravena velmi rychle. Vznikla katedra dějin státu a práva, jejímž vedoucím se stal Jiří Cvetler, který se i přes své dřívější penzionování vrátil do aktivního pedagogického a vědeckého života. Vrátil se k římskému právu a přednášel je až do opětovného odchodu do důchodu. Napsal i provizorní učební texty z římského práva.⁸⁹ Jako vedoucí katedry se energicky chopil jejího personálního obsazení. Postupně na katedru přicházeli další pedagogové. Už v roce 1969 na katedru nastoupili Bohumil Kučera orientující se zejména na československé právní dějiny. V letech 1969 až 1976 byl jeho spolupracovníkem Jaroslav Seyfried, jenž se zabýval československými i „obecnými“ dějinami státu a práva.⁹⁰ V roce 1970 přišel z pražské právnické fakulty Eduard Vlček, jenž se začal intenzivně věnovat jak vědecky, tak publikačně právním dějinám východoevropských států a nejnovějším československým dějinám, a katedru doplnil i Jan Vašečka, zaměřený na římské právo a obecné právní dějiny. Externě s katedrou spolupracoval Hynek Bulín a také učitelé z jiných fakult.

⁸⁹ Např. CVETLER, J.: *Právo římské*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1969, 119 s.; CVETLER, J. - KINCL J.: *Právo římské*. Praha: Právnická fakulta University Karlovy 1970, 161 s.; CVETLER, J. - KLÍMA J.: *Stát a právo předřímských společností: (Egypt, Klínopisná práva, Řecké státy)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1971, 102 s.; CVETLER, J. - KINCL, J.: *Obecné dějiny státu a práva (stát a právo v otrokářském Římě)*. Praha: Univerzita Karlova 1972, 114 s.; CVETLER, J. - DOLEŽAL, M. - KINCL, J.: *Obecné dějiny státu a práva (dějiny státu a práva za feudalismu. Díl II., Byzanc, říše francká, Rusko)*. Praha: Univerzita Karlova 1973, 143 s.

⁹⁰ SEYFRIED, J.: *Revoluční rok 1848 v Čechách s přihlédnutím k vývoji ve Francii a Německu*. Brno 1979, 74 s.; SEYFRIED, J.: *Historický vývoj evropských zemí – mimo země české – do roku 1919 a stručný přehled dějin USA*. Brno 1970, 205 s.

V sedmdesátých a osmdesátých letech, jak se fakulta vyvíjela, se katedry podle personálních možností přeskupovaly, rozšiřovaly a zužovaly, ale náplň činnosti katedry dějin státu a práva zůstala po celou dobu téměř nezměněná. Její členové zajišťovali výuku československých dějin státu a práva, obecných dějin státu a práva, dějin státu a práva socialistických zemí a římského práva. Z počátku se v rámci katedry vyučovala také latina (na výuce se podíleli Hynek Bulín, Jaroslav Seyfried a Jan Vašečka).⁹¹

I když struktura i rozsah výuky předmětů, jejichž výuku katedra v této době zajišťovala, byly celkem stabilní, vyvíjelo se personální obsazení katedry. Na katedru přišli mladí absolventi jiných fakult, vysoce erudovaný Valentin Urfus a brzy i první odchovanci fakulty. Změnilo se i vedení katedry. Jiří Cvetler byl vedoucím jen do roku 1971, kdy katedru převzal Eduard Vlček. Ten pak stál v čele katedry – jen s krátkou přestávkou v první polovině devadesátých let – až do roku 2008. Významně se podílel také na řízení fakulty, a to nejprve ve funkci proděkana a poté děkana fakulty.

K výrazným osobnostem katedry v první polovině sedmdesátých let patřil nesporně také Bohumil Kučera. Původně pracoval na přírodovědecké fakultě a na právnickou fakultu přešel hned po jejím obnovení. Na brněnské univerzitě vykonával řadu funkcí. Dlouhou dobu působil ve funkci prorektora Univerzity, byl proděkanem a v letech 1971 – 1973 také děkanem právnické fakulty. Na fakultě plnohodnotně působil do roku 1976, pak s ní spolupracoval až do své smrti jako externista. Věnoval se dějinám dělnického hnutí a československým dějinám státu a práva a v roce 1970 stal profesorem obecné právní historie. V Opera Universitatis Purkynianae vydal monografii s názvem „*Dělnická vláda v Sasku v roce 1923*“ (Brno 1970). Byl též autorem a spoluautorem řady studií a článků publikovaných v nejrůznějších časopisech a sbornících. Podílel se na tvorbě několika studijních pomůcek. Vyvrcholením jeho vědecké práce byla kniha „*Španělsko lidové fronty – nový typ státu*“⁹², kterou obhájil jako doktorskou disertaci. Jeho těžká nemoc mu však zkrátila jeho plodný život, který se ukončil 1. května 1979.

Do dějin brněnské historiografie se velmi výrazně zapsal také Valentin Urfus, i když pro něj osobně se Brno stalo pro roky 1971 – 1981 jen „náhradním“ útočištěm. Na brněnskou fakultu přišel z pražského Ústavu státu a práva ČSAV a hned ukázal, že je nezvykle erudovaným odborníkem s velmi širokým zaměřením a také vstřícným pedagogem. Přednášel nejen římské právo, které převzal po Jiřím Cvetlerovi, ale zejména obecné dějiny státu a práva a občas i některé partie (zejména absolutismus) z československých dějin státu a práva. Vědecky se zabýval zejména problematikou osvícenského hospodářského myšlení a vlivem římskoprávní vzdělanosti na vývoj státoprávních představ.⁹³ Za svého působení v Brně napsal a vydal řadu významných studií a článků, které výrazně ovlivnily další bádání zejména v oblasti recepce římského práva a právních dějin v období absolutismu. Jeho jméno najdeme i v tiráži několika učebních pomůcek z římského práva a obecných dějin státu a práva. Katedru také

⁹¹ SEYFRIED, J.: *Latina pro právníky*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1972.

⁹² KUČERA, B.: *Španělsko lidové fronty – nový typ státu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1976.

⁹³ URFUS, V.: *Právo, úvěr a lichva v minulosti (uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva)*. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně 1975; URFUS, V.: *Římskoprávní vzdělanost a její vklad do vývoje státoprávních představ*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1978.

reprezentoval na řadě mezinárodních konferencí a svými kontakty umožnil katedře navázat spolupráci s některými zahraničními vědeckými pracovišti.

Dalším dlouholetým členem katedry byl Jan Vašečka. Členem katedry se stal v roce 1970 a do důchodu odešel v roce 1990. Ve své vědecké a publikační činnosti rozpracovával nejprve problematiku věcných práv⁹⁴, poté zaměřil svoji pozornost na právní postavení církví v Československu po roce 1945.⁹⁵ Byl autorem několika učebních pomůcek z obecných dějin státu a práva⁹⁶ a řady článků a studií zejména z nejnovějších československých právních dějin.⁹⁷

V průběhu sedmdesátých a začátkem osmdesátých let na katedru začínají přicházet postupně mladí učitelé: Pavel Mates, Kadlecová a jako první vlastní odchovanci Karel Schelle a Jiří L. Bílý. Všichni se zapojili do pedagogické práce a dávali o sobě výrazně vědět také v publikační činnosti.

Pavel Mates v době působení na brněnské právnické fakultě (od roku 1972) nesporně patřil k jejím nejaktivnějším pedagogům. Pedagogicky i vědecky se věnoval nejnovějším československým dějinám a dějinám státu a práva socialistických zemí. Původní oblastí jeho zájmu bylo zespolečenštění v oblasti průmyslu a zemědělství po roce 1945. Na toto téma publikoval několik článků a monografií vydanou brněnskou univerzitou.⁹⁸ Poté se oblast jeho zájmu soustředila na volební právo v období první Československé republiky.⁹⁹ I z této oblasti vydal řadu drobnějších prací a monografií. Vedle toho byl autorem řady učebních pomůcek, sbírek dokumentů i referátů přednesených na vědeckých konferencích.

Marta Kadlecová, které na katedru přišla v roce 1974 z tehdejší košické pobočky bratislavské právnické fakulty, se specializovala na starší české právní dějiny. Z této oblasti také publikovala několik článků. Nejprve ji zaujala Velkomoravská říše a její státoprávní problémy,¹⁰⁰ potom soustředila pozornost především na problematiku obnovených zřízení zemských.¹⁰¹ Autorsky se podílela na několika učebních pomůckách¹⁰² a přednesla a publikovala řadu referátů na vědeckých konferencích.

⁹⁴ VAŠEČKA, J.: *Věc v právním smyslu v historickém pohledu*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1979.

⁹⁵ Např. VAŠEČKA, J.: *Postavení církví v Československu po roce 1945*. In: Sborník prací učitelů právnické fakulty v Brně – VII, Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1977.

⁹⁶ Např. VAŠEČKA, J.: *Obecné dějiny státu a práva*, Praha 1982; VAŠEČKA, J.: *Dokumenty z obecných dějin státu a práva*, Brno 1986.

⁹⁷ Podrobněji viz zejména SCHELLE, K. – MATES, P.: *Doc. JUDr. Jan Vašečka, CSc. šedesátníkem*, Právněhistorické studie 30, Praha 1989, s. 261 – 262.

⁹⁸ MATES, P.: *Právní problémy zespolečenštění průmyslu v Československu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1977.

⁹⁹ MATES, P.: *Vývoj volebního práva v buržoazním Československu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1981.

¹⁰⁰ KADLECOVÁ, M.: *Mezinárodně právní vztahy velkomoravského státu*. In: AUBI – Sborník prací učitelů právnické fakulty v Brně – V. Brno, Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1975, s. 133 – 148.

¹⁰¹ KADLECOVÁ, M.: *Procesní lhůty v přípravném řízení podle Obnoveného zřízení zemského z r. 1627 pro Čechy a z r. 1628 pro Moravu*. In: Velké kodifikace (Sborník z mezinárodní konference konané v Praze ve dnech 5. – 8. září 1988) 1. díl, Praha, Univerzita Karlova 1989, s. 127 – 132; KADLECOVÁ, M.: *České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17. století*. Praha: Eurolex Bohemia 2005.

V roce 1977 na katedru nastoupil jako první odchovanec obnovené fakulty Karel Schelle, jenž pedagogicky působil výhradně v předmětu československé dějin státu a práva. Českým a československým dějinám se také věnoval vědecky a publikačně. Po několika pokusech z oblasti starších českých právních dějin¹⁰³ se začal trvale zajímat o novější dějiny, zejména o období první Československé republiky. Hlavním předmětem jeho zájmu se stal vývoj veřejné správy, soudnictví, případně dějiny občanského práva. Z těchto oblastí také postupně v té době publikoval desítky studií a článků v odborných československých časopisech,¹⁰⁴ ale i v Polsku.¹⁰⁵ Je spoluautorem několika učebních pomůcek a řady referátů přednesených na vědeckých konferencích.

Na místo uprázdněné po odchodu Valentina Urfuse na pražskou právnickou fakultu v roce 1981 nastoupil Jiří L. Bílý. I když okamžitě převzal výuku římského práva, jeho vědecký zájem jej vedl jinam. Od počátku byl především zaníceným heraldikem a genealogem a tyto obory propojoval s právní historií. Toto jeho zaměření se také odrazilo v tématice jeho publikovaných studií.¹⁰⁶

Členové katedry nezůstali izolováni od ostatních právněhistorických pracovišť. Jak jsme se o tom již zmínili, s katedrou zejména v sedmdesátých letech, kdy se teprve formovala, spolupracovali externisté, z nichž je třeba upozornit zejména na Jiřího Kejře z Prahy (1970 – 1972), Ladislava Hubenáka (1973 – 1975) z Bratislavy a Josefa Harnu (1973 – 1987) z Historického ústavu ČSAV. Naopak členové katedry se zapojovali do celostátních výzkumných kolektivů a individuálně i kolektivně se zúčastňovali významných vědeckých konferencí.¹⁰⁷ Pravidelně navštěvovali například tehdy velmi populární Mikulovská symposia.¹⁰⁸ Řadu akcí, zejména v souvislosti s významnými výročími, katedra také

¹⁰² Např. KADLECOVÁ, M. – MATES, P.: *Vybrané dokumenty z dějin státu a práva na území ČSSR od roku 1620 - 1938*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1979, 156 s.; KADLECOVÁ, M. – SCHELLE, K.: *Vybrané dokumenty z dějin státu a práva na území ČSSR do roku 1620*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1981. 133 s.; KADLECOVÁ, M. (členka aut. kol.): *Dokumenty z dějin státu a práva na území ČSSR do roku 1938*, Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně 1983, 196 s.

¹⁰³ SCHELLE, K.: *K problematice připojení Moravy k českému státu v období 10. století*. In: Sborník prací učitelů právnické fakulty v Brně - IX. Brno, Univerzita J. E. Purkyně 1979, s. 97 – 112; SCHELLE, K.: *K přijetí Ferdinanda I. za krále na Moravě a ve Slezsku*, Časopis Slezského muzea, série (B) - vědy historické, 28, 1979, č. 1, s. 40 – 47; SCHELLE, K.: *Ke státoprávnímu postavení Moravy do konce 14. století*, Časopis Slezského muzea, série (B) - vědy historické, 29, 1980, č. 1, s. 48 – 60; SCHELLE, K.: *Ordály jako důkazní prostředek v procesním právu*, Slovenská archivistika, 15, 1980, č. 1, s. 117 – 149.

¹⁰⁴ Např. SCHELLE, K.: *Organizace státní správy podle zákona o župních a okresních úřadech*, Slovenská archivistika, 20, 1985, č. 2, s. 93 – 113; SCHELLE, K.: *Obecní samospráva v českých zemích v období buržoazní republiky*, Právněhistorické studie 29, Praha 1989, s. 137 – 156.

¹⁰⁵ Např. SCHELLE, K.: *Několik pohledů na fašizační proces v zákonodárství tzv. druhé Československé republiky*. Studia nad Facyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi - X. Wrocław (Polsko), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 1987, s. 229 – 242.

¹⁰⁶ Viz řada článků zejména v časopisech Genealogické a heraldické informace a Heraldická ročenka.

¹⁰⁷ Viz např. Mezinárodní konference: „*Městské právo v 16. - 18. století v Evropě*“. Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 25. – 27. 9. 1979; Mezinárodní konference „*K vývoji právního postavení dělnické třídy za kapitalismu*“. Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 24. – 27. 5. 1982; Mezinárodní konference „*K dějinám státu a práva*“. Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 20. – 23. 5. 1985; Mezinárodní konference „*Velké kodifikace*“. Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 5. – 8. 9. 1988.

uspořádala.¹⁰⁹ Členové katedry se podíleli na vzpomínkových akcích významných osobností.¹¹⁰ Na katedře byla řešena významná témata v rámci státního vědeckého výzkumu.¹¹¹ V rámci vědecké spolupráce s jinými historicko-právními institucemi je nutné připomenout také součinnost mezinárodní. Pravidelně byly udržovány mezinárodní kontakty zejména s historickoprávními katedrami Univerzity B. Bieruta ve Wroclavy, T. Ševčenka v Kijevě a K. Ochridského v Sofii. Brno také v této době navštívili významní právní historici z východoevropských zemí, s nimiž katedru postupně navazovala vědecké kontakty.¹¹²

¹⁰⁸ Např. Konference „*Vývoj obydlí, sídliště a sídlištní struktury na jižní Moravě*“. XVI. Mikulovské sympozium, 23. – 24. 10. 1986; Konference „*Jan Evangelista Purkyně a jeho doba*“. XVIII. Mikulovské sympozium, 22. – 23. 10. 1987; Konference „*Z literární historie jižní Moravy*“. XVIII. Mikulovské sympozium, 20. – 21. 10. 1988.

¹⁰⁹ Např. konference „*Vznik Československa*“. Brno, Právnická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1983; konference „*40. výročí osvobození Československa*“. Brno, Univerzita J. E. Purkyně, 1985; konference „*15. březen 1939*“. Brno, Právnická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1989. Dále viz k tomu např. SCHELLE, K.: *Konference k 750. výročí Statut ducis Ottonis a jejich potvrzení pro Brněnsko (1229 – 1979)*, *Vlastivědný věstník moravský*, 31, 1979, č. 3, s. 336 – 337; SCHELLE, K. - MATES, P.: *Konference k 200. výročí reform Josefa II.*, *Časopis Matice moravské*, 101, 1982, č. 1 – 2, s. 203 – 206.

¹¹⁰ Např. konference „*J. E. Purkyně a jeho význam pro společenské vědy*“. Brno, Univerzita J. E. Purkyně, 18. 11. 1987.

¹¹¹ Např. *Retribuční soudnictví* (P. Mates), *Dějiny mincovního práva na Moravě* (K. Schelle), *Historická analýza vývoje systému řízení školství* (P. Mates).

¹¹² Jako příklad je možné uvést návštěvu vedoucího katedry dějin státu a práva právnické fakulty v Pécsi prof. Akdora Csizmadia (1979) a vedoucího katedry teorie státu a práva a dějin státu a práva sofijské univerzity prof. Janko Kanova. Viz např. SCHELLE, K.: *Andor Csizmadia na právnické fakultě v Brně*, *Universitas*, 13, 1980, č. 1, s. 70 – 71.

5. Právní historie v uplynulém dvacetiletí

Listopadové události roku 1989 katedru dějin státu a práva zastihly ve složení Eduard Vlček, Jan Vašečka, Pavel Mates, Marta Kadlecová, Karel Schelle a Jiří L. Bílý. Jako interní aspirantka na katedře od roku 1985 působila Renata Veselá, která se výrazně podílela i na pedagogické a publikační činnosti katedry. Brněnská univerzita se vrátila ke svému původnímu názvu, studium upravily nové předpisy, které univerzitám vrátily jistou míru autonomie a umožnily výrazně změnit studijní plány i celou organizaci studia.

První polovina devadesátých let přinesla na katedru výraznější personální změny. Do důchodu v roce 1990 odešel Jan Vašečka. Soudcem federálního Ústavního soudu se stal Pavel Mates, jenž po zrušení této instituce odešel do Prahy, kde se právní historii v podstatě přestal věnovat. Působení v politických funkcích od pedagogické práce na fakultě odvedlo i Jiřího L. Bílého, který pak v polovině devadesátých let začal pedagogicky působit na nově zřízené Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a později i v Bratislavě. Na uvolněná místa postupně nastoupili noví pracovníci. Nejprve přišla Michaela Židlická, která se okamžitě ujala výuky římského práva a v podstatě nahradila Jiřího L. Bílého. Místo Pavla Matesa nastoupil Tomáš Knoz, jenž však na katedře dlouho nesetřval a přešel, vzhledem ke své odbornosti obecného historika, na filozofickou fakultu brněnské univerzity. Na místo Jana Vašečky nastoupila Renata Veselá, která se začala specializovat také na římské právo. V roce 1992 nejdříve jako externista a od roku 1996 na plný úvazek na katedře začal působit Ladislav Vojáček. Poslední větší personální změna nastala poté, co Michaela Židlická nastoupila do funkce soudkyně Ústavního soudu ČR. V roce 2004 na katedru přišel Pavel Salák, který se ovšem odborně profiluje spíše jako právní historik, respektive snaží se právní historii a římské právo propojit.

V roce 1990 vedení katedry na krátký čas převzal Pavel Mates a po jeho odchodu na Ústavní soud Karel Schelle. V roce 1995 se však Eduard Vlček do funkce vedoucího katedry vrátil a v této funkci setřval až do roku 2008, kdy ho nahradil Ladislav Vojáček. Karel Schelle se v první polovině devadesátých let několik let ve funkci proděkana podílel na řízení fakulty a poté externě přešel i do dalších řídicích funkcí zejména v oblasti soukromého školství. Ve fakultní Vědecké radě v současné době působí Eduard Vlček a Ladislav Vojáček a dříve byli jejími členy i Karel Schelle a Pavel Mates. Další členové katedry pracovali ve fakultním Akademickém senátu.

V souvislosti s personálním obsazením katedry nelze nezpomenout, že v průběhu končícího „polistopadového“ dvacetiletí s katedrou externě spolupracovali a na výuce a zkoušení se podíleli také Stanislav Balík ml., Miloslav Doležal, Marie Marečková, Jiří Spáčil a „katedrální“ doktorandi: Petr Dostalík, Ondřej Horák, Dalibor Janiš, Jana Šenkýřová (Janišová), Nad'a Štachová a Jaromír Tauchen. Zejména díky aktivitě romanistek Michaely Židlické a Renaty Veselé katedru navštívili a jednorázové přednášky přednesli zahraniční profesori Hans Ankum (Amsterdam) a Peter Birks (Oxford).

Zmínka o externích spolupracovnících naznačuje, že se na katedře objevilo několik velmi nadějných doktorandů, kteří jsou perspektivou našich oborů. Právní historici Dalibor Janiš, Jana Šenkýřová (Janišová) a Ondřej Horák a romanista Petr Dostalík svůj talent už uplatnili na jiných právněhistorických pracovištích a Pavel Salák přímo na brněnské katedře. Další slibné naděje – Nad'a Štachová a Jaromír Tauchen – právě završují své několikaleté studijní úsilí a stojí těsně před obhajobou doktorské práce.

Struktura vyučovaných předmětů se na samém začátku devadesátých let příliš nezměnila. Zpočátku pouze dějiny státu a práva socialistických zemí nahradil předmět moderní dějiny státu a práva, který pak do jisté míry splynul s obecnými dějinami státu a práva a vedle toho jej Eduard Vlček začal vyučovat jako povinně výběrový předmět. Obecné právní dějiny byly pro pedagogické účely přejmenovány na právní dějiny. V první polovině devadesátých let katedra prostřednictvím Petra Mrkývky zajišťovala rovněž výuku církevního práva.¹¹³ Po roce 1989 členové katedry velmi rychle připravili nové osnovy jednotlivých předmětů a v návaznosti na ně začali připravovat nové učební pomůcky.¹¹⁴ Někteří členové katedry začali souběžně pedagogicky působit i na jiných vysokých školách.

V magisterském studiu oboru právo se tedy jako povinné předměty vyučovaly české a československé právní dějiny, právní dějiny a římské právo. Osnovy českých a československých právních dějin však vyučující museli dvakrát radikálně přepracovat: poprvé v důsledku koncentrace jejich výuky do jednoho semestru, podruhé po vydání nové učebnice, která jako první česká obsáhla vývoj až do zániku Československa.¹¹⁵ Od poloviny devadesátých let, kdy se personální situace na katedře dějin státu a práva relativně ustálila, římské právo vyučovaly Michaela Židlická, Renata Veselá a později i Pavel Salák (a seminarizoval i Ladislav Vojáček), české a československé právní dějiny přednášeli a seminarizovali především Marta Kadlecová a Karel Schelle za pomoci Ladislava Vojáčka a v posledních letech také Pavla Saláka a právní dějiny vyučoval Eduard Vlček s Ladislavem Vojáčkem. V rámci možností na výuce participovali také doktorandi.

Konstatování o jisté strnulosti v nabídce vyučovaných předmětů platí jen pro devadesátá léta. Struktura vyučovaných předmětů totiž brzy s tím, jak se měnila organizace a přibývaly nové formy studia, košatěla a vyučované předměty postupně vytvořily velmi pestrou paletu. Počet povinně volitelných předmětů a předmětů vyučovaných v rámci nových bakalářských studijních programů (Veřejná správa, Právní vztahy k nemovitostem, Teorie a praxe přípravného řízení trestního, Evropská právní a hospodářská studia a d.) prudce vzrostl zejména v posledních letech.

Vedle povinných předmětů magisterského studijního programu – *Českých a československých právních dějin, Římského práva a Právních dějin* – se jako povinně volitelný předmět začaly formovat nejdříve *Moderní právní dějiny* (E. Vlček) a *Dějiny soukromého práva*, na jejichž výuce se podílela většina členů katedry, především však Eduard Vlček. Externí spolupracovník katedry ústavní soudce Stanislav Balík ml. vyučuje *Právní dějiny mimoevropských zemí*. Od roku 2008 katedra zabezpečuje také výuku *Právních dějin na území Slovenska* (Ladislav Vojáček a Karel Schelle) a předmět *Právní úprava držení zbraní*

¹¹³ Viz VESELÁ, R. – MRKÝVKA, P.: *Vybrané otázky z kanonického práva*. Brno: Masarykova univerzita 1992. 92 s.

¹¹⁴ Viz např. KADLECOVÁ, M. - MATES, P. – SCHELLE, K. - VESELÁ, R. - VLČEK, E.: *Československé dějiny státu a práva (1918 - 1945)*. Brno: Masarykova univerzita 1991. 137 s.; SCHELLE, K. - MATES, P. – KADLECOVÁ, M. - BÍLÝ, J.: *Moderní dějiny státu a práva I. část (státy západní Evropy a USA)*. Brno: Masarykova univerzita 1993. 233 s.; SCHELLE, K. - ŽIDLICKÁ, M.: *Obecné dějiny státu a práva I. (Starověk)*. Brno: Masarykova univerzita 1993. 139 s.; SCHELLE, K. a kol.: *Obecné dějiny státu a práva II. (Státy západní Evropy a USA)*. Brno: Masarykova univerzita 1993. 325 s.; SCHELLE, K. a kol.: *Obecné dějiny státu a práva III. (Státy východní Evropy)*. Brno: Masarykova univerzita 1993. 158 s.; SCHELLE, K. - VLČEK, E.: *Vybrané kapitoly z právních dějin*. Brno: Masarykova univerzita 1993. 104 s.

¹¹⁵ VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk 2008, 684 s.

(Pavel Salák a Jaromír Tauchen). Jaromír Tauchen zavedl také výuku německých právních dějin v němčině (*Deutsche Rechtsgeschichte*). Od akademického roku 2009 – 2010 začínáme vyučovat další nové povinně volitelné předměty: *Vybrané kapitoly z právních dějin meziválečného Československa* (Ondřej Horák) a dále do jisté míry experimentální *Právní dějiny a film – manipulace s lidmi a historií* (Pavel Salák, Jaromír Tauchen, Ladislav Vojáček), *České právní dějiny a film – manipulace s lidmi a historií* (Pavel Salák, Jaromír Tauchen, Ladislav Vojáček).

V rámci bakalářských studijních programů již několik let Karel Schelle za občasných pomoci Ladislava Vojáčka pravidelně vyučuje *Dějiny české veřejné správy*, Eduard Vlček (opět občas s pomocí Ladislava Vojáčka) *Dějiny trestního práva* a Renata Veselá a Pavel Salák *Dějiny soukromého práva – římské právo věcné a obligační*. K těmto disciplínám později přibyla i výuka *Římského práva* (Michaela Židlická, pak Renata Veselá) a *Evropských právních dějin* (Eduard Vlček, pak Ladislav Vojáček) v rámci Evropských právních a hospodářských studií. Pro zahraniční zájemce katedra v rámci programu Socrates vypisuje též výuku českých právních dějin v němčině (zejména Jaromír Tauchen a Pavel Salák) a má ji zabezpečenu vlastní učební pomůckou (*Tschechische und tschechoslowakische Rechtsgeschichte*).

Zcela novou formou výuky, kterou díky aktivitě Pavla Saláka a Jaromíra Tauchena a za účasti Ladislava Vojáčka a učitelů z katedry trestního práva a jiných fakult katedra letos testuje, je zářijová týdenní letní škola *Československé trestní právo v proměnách věků*. Členové katedry začínají propagovat právní historii také formou přednášek pro širší veřejnost (pro spolek absolventů Masarykovy univerzity v rámci oslav 90. výročí vzniku fakulty nebo chystaného semináře pro učitele dějepisu, věnovaného vybraným problémům vývoje státu a práva ve druhé polovině minulého století).

V současné době má katedra v podstatě kompletně zajištěny vlastní učebnice pro všechny hlavní předměty s výjimkou římského práva (Michaela Židlická se však podílela na vydání učebnice římského práva v Bratislavě¹¹⁶). Pro české a československé právní dějiny používáme již zmíněnou učebnici, jejímiž spoluautory jsou Karel Schelle a Ladislav Vojáček.¹¹⁷ Pro právní dějiny už ve třetím vydání vyšla čistě katedrální učebnice. Na její poslední verzi se autorsky podíleli Karel Schelle, Marta Kadlecová, Renata Veselá, Eduard Vlček, Ladislav Vojáček a Michaela Židlická.¹¹⁸ Pro práci na seminářích z českých a československých právních dějin a z právních dějin členové katedry sestavili pracovní sešity, později přepracované do podoby praktik.¹¹⁹ Vlastní učební pomůcky máme k dispozici také pro výuku *Dějiny soukromého práva*, *Dějiny trestního práva*, *Právních dějin na území Slovenska* a *Dějiny veřejné správy*.¹²⁰ Do tisku se připravují učebnice pro předmět *Evropské*

¹¹⁶ ŽIDLICKÁ, M. – BLAHO, O. – HARAMIA, I.: *Základy římského práva*. Bratislava Vydavateľstvo MANZ a Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského 1997.

¹¹⁷ VOJÁČEK, L. – SCHELLE, K. – KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk 2008, 684 s.

¹¹⁸ SCHELLE, K. a kol.: *Právní dějiny*. Plzeň: Aleš Čeněk 2007, 1134 s.

¹¹⁹ SCHELLE, Karel - VOJÁČEK, Ladislav - KADLECOVÁ, Marta - SALÁK, Pavel - HORÁK, Ondřej - VESELÁ, Renata. *Praktikum z českých právních dějin*. 2. vyd. Pelhřimov: Jaroslav Samek, 2007. 271 s.; VOJÁČEK, Ladislav - SCHELLE, Karel - SALÁK, Pavel - HORÁK, Ondřej - VESELÁ, Renata - TAUCHEN, Jaromír. *Praktikum z právních dějin*. 2. vyd. Pelhřimov: Jaroslav Samek, 2007. 236 s.

¹²⁰ VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Brno, Masarykova univerzita 1993 (a pozdější vydání). 67 s.; SCHELLE, K. a kol.: *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň, Aleš Čeněk 2007. 279 s.; VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K.: *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava: KEY Publishing 2007. 450 s.;

právní dějiny, vyučované v rámci Evropských právních a hospodářských studií, a pro bakalářskou disciplínu *Dějiny soukromého práva – římské právo věcné a obligační*. U řady předmětů máme pro studenty připraveny kvalitní interaktivní osnovy. Výborné technické vybavení fakulty též umožňuje používat ve výuce power-pointové prezentace, videonahrávky a jiné pomůcky.

Vedle pedagogické práce učitelé katedry nezanedbávali ani vědeckou činnost.¹²¹ Karel Schelle pokračoval v bádání o dějinách české veřejné správy a soudnictví.¹²² Začal se však orientovat i na některé problémy z pozitivního práva (insolvenční řízení, občanské právo atd.). Marta Kadlecová zůstala věrná své původní tématice, tedy obnoveným zřízením zemským z první poloviny 17. století.¹²³ Eduard Vlček se realizoval v oblasti nejnovějších českých právních dějin. Ladislav Vojáček se nejdříve krátce zabýval německými právními dějinami 19. století, ale brzy obrátil svou pozornost na české a slovenské právní dějiny minulého století.¹²⁴ V poslední době zkoumá především právní vědu na meziválečné brněnské právnické fakultě. Michaela Židlická se ve své publikační činnosti zaměřila na některé instituty římského práva,¹²⁵ Renata Veselá nejprve věnovala pozornost právní úpravě studentských spolků,¹²⁶ poté se vědecky orientovala na dějiny rodinného práva.¹²⁷

Členové katedry se rovněž zapojovali do vědeckovýzkumných úkolů na fakultě¹²⁸ i na jiných vědeckých a pedagogických pracovištích.¹²⁹ Zapojováním do projektů, které se primárně

SCHELLE, K.: *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava: KEY Publishing 2008. 431 s.; SCHELLE, K.: *Praktikum z dějin organizace veřejné správy 1918 – 1938*. Ostrava: KEY Publishing 2007. 109 s.

¹²¹ K tomu také bibliografie jednotlivých učitelů.

¹²² SCHELLE, K.: *Vývoj správy v předválečném Československu I. část (1918 - 1927)*. Brno: Masarykova univerzita 1991. 244 s.; SCHELLE, K.: *Vývoj správy v předválečném Československu II. část (1928 – 1939)*. Brno: Masarykova univerzita 1991. 263 s.; SCHELLE, K.: *Vývoj správy na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Masarykova univerzita 1991. 235 s.; SCHELLE, K.: *Organizace veřejné správy v letech 1848 – 1948*. Brno: Masarykova univerzita 1993. 495 s.; SCHELLE, K.: *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava: KEY Publishing 2008. 431 s.

¹²³ Např. KADLECOVÁ, M.: *Verneuerte Landesordnungen in Böhmen und Mähren (1627/1628) Das prozessuale Vorverfahren*, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Band 120, 2003, s. 150 – 179.

¹²⁴ VOJÁČEK, L.: *Celní právo a celní politika v procesu prvního sjednocení Německa*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 213 s.; VOJÁČEK, L.: *Urážky, pomlvy, nactiutrání. Ochrana cti v československém trestním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 500 s.

¹²⁵ Např. ŽIDLICKÁ, Michaela. *Negotiorum gestio*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 154 s. Acta Universitatis Brunensis Iuridica

¹²⁶ VESELÁ, R.: *Spolkový zákon v praxi některých brněnských fakultních spolků (1919 - 1952)*. Brno: Masarykova univerzita 1995. 126 s.

¹²⁷ VESELÁ, R. a kol.: *Rodina a rodinné právo (Historie, současnost a perspektivy)*. Praha: Eurolex Bohemia 2003. 262 s.

¹²⁸ Viz např. výzkumný záměr „*Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*“ (VZ MSM 0021622405; odpovědný řešitel: Prof. JUDr. Jan Hurdík, DrSc., Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně; doba řešení: 1. 1. 2005 – 31. 12. 2009), jehož spoluřešiteli na katedře dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně jsou Karel Schelle, Ladislav Vojáček a Renata Veselá. Hlavní publikační výstupy: SCHELLE, K. – VESELÁ, R. – VOJÁČEK, L.: *Myšlenka evropské integrace a její vyústění v realitě EU (nástin problematiky)*. Ostrava: KEY Publishing 2006. 102 s.; SCHELLE, K. – VESELÁ, R. – VOJÁČEK, L.: *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU*. Ostrava: KEY Publishing 2007. 214 s.; SCHELLE, K. – VESELÁ, R. – VOJÁČEK, L.: *Nástin sblížení práva ČR s právem Evropské unie ve vybraných dokumentech*.

orientují na platné právo, navázali na prvorepublikové kolegy, z nichž zejména Bohumil Baxa, Jan Vážný a Josef Vacek zdůrazňovali potřebu zkoumání historických souvislostí současných právních problémů a snažili se poznatky z právní historie uplatnit při řešení pozitivně právních otázek. Aktivně se podíleli také na úspěšných domácích a mezinárodních vědeckých konferencích na fakultě i mimo ni, včetně zahraničí. Radu konferencí a seminářů sami zorganizovali. V devadesátých letech šlo o konference zasvěcené odkazu významných prvorepublikových profesorů, v posledních letech hlavně o setkání vázaná k významným historickým periodám a výročím. Z posledních připomínáme zdařilou mezinárodní konferenci „*Stát a právo v letech 1848–1918*“, pořádanou spolu s Bratislavskou vysokou školou práva v roce 2006.¹³⁰ V rámci brněnských fakultních *Dní práva* katedra organizuje samostatnou právněhistorickou sekci, letos zaměřenou na problematiku tvorby práva v historickém vývoji. V loňském roce měla vlastní sekci i rámci studentské konference *Cofola* a i letos, kdy organizátoři vymezili jednotlivé sekce podle jiných kritérií, se její doktorandi konference zúčastnili.

V tomto roce katedra připravuje setkání učitelů kateder dějin státu a práva z České republiky a Slovenska, věnované jednak současnému stavu výuky právních dějin a jednak historii právní vědy. Spolu s veřejným ochráncem práv a se zástupci Ústavního soudu, Nejvyššího správního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího státního zastupitelství a České advokátní komory se organizačně i obsahově podílí na konferenci *Politické procesy v Československu (1948–1989)*.

Ostrava: KEY Publishing 2007. 278 s.; SCHELLE, K. – VOJÁČEK, L. – VESELÁ, R. – TAUCHEN, J.: *Geschichte von Integrationskonzeption in Europa bis 1945*. München (SRN): Verlag Dr. Hut 2009. 115 s.; SCHELLE, K. – VOJÁČEK, L. – VESELÁ, R. – TAUCHEN, J.: *Geschichte von Integrationskonzeptionen und ihre Äußerung in der Realität der EU*. Brno: NOVAPRESS 2009. 184 s.

¹²⁹ Např. *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989* (GA407/00/1692), Odpovědný řešitel: Prof. Dr.h.c. JUDr. Karel Malý, DrSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Spoluřešitelé na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně: Prof. JUDr. Eduard Vlček, CSc., Doc. JUDr. Karel Schelle, CSc., Doc. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., JUDr. Renata Veselá, Ph.D, Doba řešení: 1. 1. 2000 – 31. 12. 2002; *Vývoj české ústavnosti letech 1627–1918* (GA407/03/0527), Odpovědný řešitel: Prof. Dr.h.c. JUDr. Karel Malý, DrSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Spoluřešitelé na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně: Doc. JUDr. Karel Schelle, CSc., JUDr. Marta Kadlecová, CSc. doba řešení: 1. 1. 2003 – 31. 12. 2005; *Československé právo a právní věda v meziválečném období* (0021622405), Odpovědný řešitel: Prof. Dr.h.c. JUDr. Karel Malý, DrSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Spoluřešitelé na právnické fakultě Masarykovy univerzity Doc. JUDr. Karel Schelle, CSc., JUDr. Renata Veselá, Ph.D a Doc. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. Doba řešení: 1. 1. 2005 – 31. 12. 2009.

¹³⁰ Např. Mezinárodní konference „*Římské právo a neprávnické prameny*“, Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 7. – 8. 11. 2003; Mezinárodní konference „*Vývoj právních kodifikací*“, Brno, Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 15. 9. 2004; Mezinárodní kolokvium „*Stát a právo v období absolutismu*“, Brno, Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, 19. 10. 2005; Mezinárodní konference „*Stát a právo v letech 1848–1918*“, Bratislava (Slovensko), Bratislavská vysoká škola práva a Katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, 1. – 2. 6. 2006.